CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDR

आधुनिक नेपाली

राष्ट्रिय मुद्रा

(२०४०-२०५५)

- कमलप्रसाद ढवाली

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI
ग्र.शा. ६५४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

(२०४०-२०५५)

लेखक : कमलप्रसाद ज्ञवाली

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

प्रकाशक– गोमा ज्ञवाली

काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. ७

कुमारीगाल, फोनः नं. ४८६२१४६

संस्करण– प्रथम २०५६

प्रति– १००० थान

सर्वाधिकार– लेखकमा सुरक्षित

आवरण– बुद्धकुमार श्रेष्ठ

कम्प्यूटर– नेप्यूटर डेस्कटप सर्भिस, बागबजार

मुद्रक – प्रचण्ड महालक्ष्मी प्रेस, काठमाडौं

मूल्यः

संस्थागत रु. १५०।-

साधारण रु. ५०।-

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

गभर्नर

नेपाल राष्ट्र बैंक
केन्द्रीय कार्यालय
काठमाडौं, नेपाल ।

मन्तव्य

श्री कमलप्रसाद ज्ञवालीले लेख्नुभएको "आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा" नामक पुस्तक आद्योपान्त पढें र उपयोगी पाएँ ।

कुनै पनि मुलुकले प्रचलनमा ल्याएका मुद्राहरुले त्यस देशको सांस्कृतिक, धार्मिक, प्राकृतिक तथा ऐतिहासिक परम्पराको पहिचान गराउन ठूलो मद्दत गरेको हुन्छ । यसैअनुरुप आ-आफ्नो विशिष्ठपनलाई अक्षुण्ण राख्न विश्वका मुलुकहरुले समय समयमा विशेष प्रकारका मुद्राहरु प्रचलनमा ल्याउने गरेका छन् । प्राचीन इतिहास वहन गरेको हाम्रो मुलुकले पनि यस क्षेत्रमा आफ्नै ढंगको विशिष्ठ परम्परालाई कायम राख्दै विभिन्न प्रकारका मुद्राहरु प्रचलनमा ल्याउँदै आएको छ । यस प्रसंगमा हाम्रो ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक सम्पदालगायत महत्वपूर्ण अन्तर्राष्ट्रिय घटनाक्रम झल्काउने खालका असर्फी, स्मारिका तथा चलनचल्तीका सिक्काहरु समय समयमा प्रचलनमा ल्याइएको तथ्य उल्लेख्य छ ।

प्रस्तुत पुस्तक यसैको सेरोफेरोमा केन्द्रित हुनाका साथै मुद्राको उत्पत्ति तथा नेपाली मुद्राको विकासक्रमको ऐतिहासिक विवेचनासमेत गरिएकोले पुस्तक एक गहकिलो अभिलेख हुन पुगेको छ । लेखकको यस प्रयासको म प्रशंसा गर्दछु र भविष्यमा अझै गहकिला प्रयासहरु लेखकबाट हुँदै जाने अपेक्षा राख्दछु ।

(सत्येन्द्रप्यारा श्रेष्ठ)

वैशाख २०५६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दुई शब्द

राष्ट्रको इतिहास, संस्कृति र आर्थिक जीवन पद्धति दर्शाउने वस्तुहरुमा 'मुद्रा' (सिक्का)को विशेष स्थान रहेको हुन्छ । आकार प्रकारमा एउटा सानो मुद्रा नै किन नहोस् तर त्यस मुद्राको पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । विलुप्त भइरहेका प्राचीन सभ्यता र संस्कृतिको अध्ययन/अन्वेषणका लागि त पुरातत्वको क्षेत्रमा मुद्रा प्रमुख अङ्गको रुपमा रहेको हुन्छ र आजको वर्तमान युगमा कुनै उल्लेखनीय पर्व, उत्सव, समारोह र कुनै विशेष अवसरको उपलक्ष्यमा टक्मरी गरी प्रकाशमा ल्याइने अथवा कुनै महत्वपूर्ण विषयवस्तुलाई ध्यानाकर्षण गर्न प्रकाशमा ल्याउने स्तरीय मुद्राले अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा समेत गरिमामय प्रभाव पार्दछ ।

यसै परिप्रेक्ष्यमा मुद्रा विषयक क्रमवद्ध इतिहास र यसको विकासक्रम दर्शाउने मुद्रा साहित्यको पनि उत्तिकै ठूलो आवश्यकता भएको हुन्छ । हुनतः नेपाली मुद्राका बारेमा विदेशी र स्वदेशी मुद्रा विशेषज्ञहरुले लेखेका पुस्तकहरु पनि समय समयमा निस्किरहेका हामी पाउँछौं । तर ती पुस्तकहरुले इसाको पाँचौं शताब्दीका राजा मानदेवका 'मानाङ्क' मुद्राबाट प्रारम्भ भएको नेपाली मुद्राको क्रमवद्ध इतिहास र विकासक्रममा नेपाली मुद्राको आधुनिक विकासक्रमको अध्याय थपेको देखा पर्दैन । विशेष गरेर नेपाली राष्ट्रिय मुद्राको आधुनिक विकासक्रममा यता डेढ दशकभित्र (अर्थात् श्री ५ को सरकारले नेपाल राष्ट्र बैंकलाई टक्सार विभाग हस्तान्तरण गरेपछि) चलन चल्तीका मुद्राहरु (Regular Coins) र स्मारिका मुद्राहरु (Commemorative Coins) स्वदेशकै टक्सारबाट तथा विदेशका टक्सारबाट पनि थुप्रै टकमरी भएका छन् । आज यी मुद्राहरुको बारेमा आधिकारिक ज्ञातव्य कुराहरु र प्राविधिक तथ्याङ्कहरु बताउने एउटा स्तरीय मुद्रा-सूचीको नितान्त खाँचो भइरहेकोमा यो "आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा (२०४०-२०५५)" देखा पर्नु भनेको मुद्रा जगत्कै निमित्त एउटा उल्लेखनीय उपलब्धि भएको छ ।

यस पुस्तकका विद्वान लेखन कमलप्रसाद ज्ञवालीज्यूले गर्नुभएको अथक प्रयास अतीव स्तुत्य छ । अन्ततः यस पुस्तकले नेपाल राष्ट्रकै गौरव बढाउने छ भन्ने कुरामा म विश्वस्त भएको छु ।

– सत्यमोहन जोशी

बखुंबाहाल, ललितपुर
२०५६ बैशाख ८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आफ्नै भनाइ

नेपालको धार्मिक, सांस्कृतिक र ऐतिहासिक स्वरुपलाई विश्व समक्ष चिन्हाउने विभिन्न माध्यमहरुमध्ये मुद्रा पनि एक हो। नेपाली मुद्राको प्रचलन कहिले र कसबाट भयो, कुन किसिमका मुद्राहरु प्रचलनमा आए भन्ने जिज्ञासा हरेक अनुसन्धानकर्ता, मुद्रा संग्रहकर्ता, एवं सर्वसाधारणलाई हुनु स्वाभाविकै हो।

यही जिज्ञासा पूरा गर्नको लागि मुद्रा विशेषज्ञ श्री सत्यमोहन जोशीज्यूद्वारा लिखित "नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा" नामक पुस्तक प्रकाशित भएको थियो। जसमा विक्रम सम्वत् २०४१ सालसम्मका मुद्राहरुको जानकारी पाउन सकिन्छ। २०४१ सालपश्चात् निष्कासन भएका मुद्राहरुको विषयमा जानकारी दिने माध्यमको रुपमा कुनै पुस्तक पाठक समक्ष नआएको र सोको आवश्यकता महसूस भइरहेको सन्दर्भमा पुस्तक प्रकाशित गर्ने जिज्ञासा जाग्यो, फलस्वरुप यो पुस्तक पाठकहरु समक्ष प्रस्तुत गरेको छु।

यस पुस्तकमा मैले श्री ५ को सरकारअन्तर्गत रहेको टक्सार विभाग २०४० सालमा नेपाल राष्ट्र बैंकलाई हस्तान्तरण गरेपश्चात् निष्कासनमा आएका मुद्राहरुको बारेमा जानकारी दिने जमर्को गरेको छु।

नेपाल राष्ट्र बैंकले टक्सार विभागको व्यवस्थापन सम्हालेपछि मुद्रा निष्कासन प्रणालीमा केही नीति नियम बनाई सोहीबमोजिम मुद्रा निष्कासन गर्ने गरेको छ। जस्तै यसअघि निष्कासन गरिने स्मारिका मुद्राहरु अधिकांश रुपमा टक्सार विभागमा टकमरी गरी नेपाल अधिराज्यमा नै बिक्री वितरण गरिन्थ्यो भने २०४० सालपश्चात् मुद्राको माध्यमबाट नेपाललाई अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा परिचित गराउने उद्देश्यअनुरुप विदेशस्थित ख्यातीप्राप्त टक्सारहरुबाट समेत स्मारिका मुद्रा टकमरी गराई अन्तर्राष्ट्रिय

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

बजारमा बिक्री वितरण गर्नुका साथै नेपालमा पनि बिक्री वितरण गर्ने गरिएको छ। २०४० सालपछि निष्कासन गरिएका मुद्राहरुमा मुख्यतया राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय घटनाहरु, देशको धर्म, संस्कृति, राजनीति, वन्यजन्तु र खेलकूद आदि विषयलाई अंकित गरिएका छन्।

यस पुस्तकमा २०४० सालदेखि २०५५ सालसम्म प्रचलनमा आएका विविध मुद्राहरुको विषयमा सामान्य जानकारी दिनुका साथै निष्कासित मुद्राहरुको डिजाइन तथा मुद्रामा प्रयोग भएको धातु, मुद्राको तौल आदि समावेश गरी प्रकाशित गरिएको हुँदा मुद्रासम्बन्धी जानकारी लिन चाहने महानुभावलाई यो पुस्तक उपयोगी हुने विश्वास लिएको छु।

अन्त्यमा; यस पुस्तकमा आफ्नो मन्तव्य दिनु भई पुस्तकको महिमा बढाउन सहयोग गर्नु भएकोमा गभर्नर श्री सत्येन्द्रप्यारा श्रेष्ठज्यू र मुद्रा विशेषज्ञ श्री सत्यमोहन जोशीज्यूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु। यसैगरी पुस्तक प्रकाशन गर्न प्रेरणा दिनु भएकोमा टक्सार विभागका मुख्य अधिकृत श्री दामोदरप्रसाद शर्मा, निर्देशक श्री चन्द्रशेखर अधिकारी, श्री होमनाथ ज्ञवाली, पुस्तक प्रकाशन गर्न सहयोग पुऱ्याउनु हुने श्री ठाकुर शर्मा र कम्प्यूटर टाइपिङ्गमा सहयोग गर्नु हुने श्री शिवकृष्ण महर्जन र श्री ईश्वरी ज्ञवालीप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु।

- कमलप्रसाद ज्ञवाली

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

विषयसूची

सि.नं	विषय	पेज नं.
१.	मुद्राको उत्पत्ति	१
२.	सिक्का निष्काशन प्रक्रिया	९
३.	महालेखा परीक्षकको रजतजयन्ती	१०
४.	नेपाल परिवार नियोजन संघको रजत जयन्ती	११
५.	राष्ट्रिय जनसंख्या वर्ष २०४१	१२
६.	अन्तर्राष्ट्रिय युवा वर्ष	१३
७.	सामाजिक सेवा दिवस	१४
८.	पञ्चायत रजत जयन्ती	१५
९.	१५ औं विश्व बौद्ध सम्मेलन	१५
१०.	विश्व वन्यजन्तु कोष स्थापनाको २५ औं वर्ष	१६
११.	ज्याम्वोरी सम्मेलन	१८
१२.	सामाजिक सेवा राष्ट्रिय समन्वय परिषद्	१९
१३	श्री ५ दीपेन्द्र शुभ उपनयन	२०
१४.	दक्षिण एशियाली क्षेत्रीय सहयोग संगठन	२२
१५.	नेपाल बैंक लिमिटेडको स्वर्ण जयन्ती	२३
१६.	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी रजत जयन्ती	२४
१७.	श्री ५ मुमा वडामहारानी शुभ हिरक	२५
१८.	हिमचितुवा अंकित	२६
१९.	श्री ५ युवराजाधिराज उमेर पुगिबक्सेको	२७
२०.	श्री ५ मुमा वडामहारानीको ६२ औं शुभजन्मोत्सव तथा नेपाल बाल संगठनको रजतजयन्ती	२८
२१.	नेपाल अधिराज्यको संविधान- २०४७	२९
२२.	विश्व खाद्य दिवसको १० औं वार्षिकोत्सव	३०
२३.	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको रजत जयन्ती	३१
२४.	बालबालिका बचाऔं	३२
२५.	प्रथम संसद अधिवेशन २०४८	३३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDR

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

सि.नं	विषय	पेज नं.
२६.	राष्ट्रिय बीमा संस्थानको रजत जयन्ती	३५
२७.	कृषि विकास बैंकको रजत जयन्ती	३६
२८.	Red Panda	३७
२९.	Boxing	३८
३०.	Sky Jumping	३९
३१.	विश्व कप फुटवल '९४	४०
३२.	Tiger and Bear	४१
३३.	सगरमाथा विजय	४१
३४.	गौतम बुद्ध सिरिज (प्रथम)	४२
३५.	अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठन	४४
३६.	अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष र विश्व बैंक	४५
३७	कमल सिरिज	४८
३८.	नेपाल अपाङ्ग संघको रजत जयन्ती	४९
३९.	Runner	५०
४०.	Decathlon	५१
४१.	World cup football 98	५२
४२.	श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवद्वारा गद्दी आरोहण गरिवक्सेको रजत महोत्सव	५२
४३.	युनिसेफको ५० औं वर्ष	५४
४४.	गौतम बुद्ध सिरिज (दोश्रो)	५५
४५.	नेपालका वन्यजन्तु सम्बन्धी	५७
४६.	गौतम बुद्ध सिरिज (तेश्रो)	६४
४७.	मानव अधिकार घोषणा पत्र जारी भएको ५० औं वर्ष	६७
४८.	नेपाल आंखा अस्पताल रजत जयन्ती	६८
४९.	चलन चल्तीका सिक्का	६९
५०.	सिक्का सिरिज २०५१	७०
५१.	संयुक्त राष्ट्र संघको ५० औं वर्षमा निष्कासित	७४
५२.	नेपाल भ्रमण वर्ष १९९८	७६
५३.	सुनको सिक्का	७८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

मुद्राको उत्पत्ति

मुद्राको उत्पत्तिका सम्बन्धमा खास तथ्य फेला नपरेको भएतापनि ईसाभन्दा ७०० वर्ष पूर्व एसिया माइनर, चीन र भारतमा मुद्राको प्रचलन भएको पुरातात्विक अनुसन्धानबाट ज्ञात हुन आउँछ । मुद्रा उत्पत्तिको इतिहासतर्फ हेर्दा जब मानिसहरु जङ्गली अवस्थाबाट क्रमश: सामाजिक जीवनयापनको क्रममा लागे, तब उनीहरुको लागि जीवनयापन गर्न अनेक वस्तुको आवश्यकता पर्न थाल्यो र वस्तु विनिमय प्रणालीको प्रारम्भ गरे । वस्तु विनिमय प्रणाली सञ्चालन गरे तापनि त्यसले उपयुक्त मापदण्डको कार्य नगरेको हुँदा मुद्राको उत्पत्ति हुन गयो । पहाडी खोलाहरुबाट सङ्कलन गरिने सुन-चाँदी मिश्रित धातु (इलेक्ट्रम)मा मुद्रा बनाउने कार्यको शुभारम्भ ईसापूर्व ६८७-६५२ मा एसिया माइनरमा लिडिया साम्राज्यको संस्थापक गिजेजको पालामा भएको भन्ने मुद्रा विशेषज्ञहरुको भनाइ छ ।

नेपाली मुद्राको प्राचीन रुपतर्फ हेर्दा दुईवटा भटमासलाई कपडाले बेह्री भटमासको पैसा चलाएको कथन पाइन्छ । त्यस्तै छाला, माटोका मुद्रा पनि नेपालमा चलेका थिए र प्राप्त पनि छन् । मेलानिशियामा सिपी र दातहरुको मुद्रा, मलायामा टीन टोप, अफ्रिकामा बाजूरा मुद्रा, तिब्बतमा झारपात मुद्रा बनाई विनिमयको रुपमा चलाएको पाइन्छ । कौडीबाट मुद्राको काम लिने प्रथा भारत, नेपाल र चीन आदि देशमा रहेको पाइन्छ ।

गोपाल वंशी, अहीर र किरात वंशले काठमाण्डौ उपत्यकामा विभिन्न युगमा शासन गरेको भए तापनि त्यस बेलाका नेपाली मुद्राहरु प्राप्त भएका छैनन् । विशेष गरी नेपाली मुद्राको अनुसन्धान गर्दा काठमाण्डौ उपत्यकालाई नै मुख्य केन्द्रस्थल मानिआएको देखिन्छ ।

प्राप्त नेपाली मुद्राहरुको अध्ययनबाट नेपाली मुद्रालाई तीन भागमा विभाजन गरी अध्ययन गर्ने जमर्को गरिएको छ ।

१.लिच्छवि मुद्रा : आजसम्म प्राप्त भएका लिच्छवि मुद्राहरुमा साल र मिति उल्लेख भएको पाइएको छैन । राजाको नाम र मिति सहितको शिलालेख र उपत्यकामा प्राप्त भएको मुद्रामा राजाको नाम भएको कारणबाट मात्र यो मुद्रा फलानो राजाको फलानो समय वा मितिको हो भनेर भन्न सकिने स्थिति छ । लिच्छवि मुद्रा जे जति प्राप्त छन्, सबै तामाका नै प्राप्त छन् । सुन र चाँदीका मुद्रा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पनि प्रचलनमा थिए भन्ने देखिए तापनि निश्चयका साथ भन्न सकिएको छैन ।

लिच्छवि मुद्राहरुमा सबभन्दा पहिलो मुद्रा मानाङ्क अर्थात् मानदेवको मुद्रा हो । मानदेवका प्राप्त मुद्रामा अग्र भागमा लिच्छवि लिपिमा मानाङ्क र अक्षरमुनि सिंहको मूर्ति छ, पृष्ठभागमा आफ्नो स्त्रीको नाम भोगिनी अङ्कित गरेको पाइन्छ । यसैगरी अंशु वर्माको सिक्काको अग्रभागमा माथितिर श्रयंशुवर्मा बीचमा पखेटा भएको सिंहको मूर्ति र पृष्ठ भागमा माथि कामदोही र त्यसमुनि गाईको मूर्ति छ । यसैगरी लिच्छविं मुद्राहरु धेरै जसो एकै प्रकारका पाइन्छन् । यस बेलाका तामाका मुद्रा अध्ययन गर्दा मुद्राहरू हाते प्रणालीबाट बनाउने भएतापनि कलाकारहरुले साँचोमा ढाली मुद्रा बनाउने सीपको विकास गरिसकेको जस्तो देखिन्छ । किनकि यी मुद्राहरुमा दुबैतिर अक्षर र चित्रहरुको बुट्टा उठाएका र मुद्राहरु झण्डै एकै प्रकारको विवरणमा पाइन्छन् ।

२. मल्ल मुद्रा : मल्लकालीन समयका मुद्राहरुको अध्ययन गर्दा यस समयका मुद्राहरु लिच्छविकालीन मुद्रासँग त्यति मेल खाने देखिंदैनन् । मल्लकालमा प्राय: मुद्राहरु चाँदीबाट निर्मित छन् भने यिनीहरुको बनावटको ढाँचा पनि लिच्छविकालभन्दा फरक छ । लिच्छविकालीन मुद्रामा देव-देवीहरुको चित्र अङ्कित भएको देखिन्छ । जसबाट राजाहरुका अधिष्ठाता वा अधिष्ठात्री देव-देवीहरु को को हुन् भन्ने ज्ञान हुन्छ । मल्लकालीन मुद्रामा तन्त्रमन्त्रका साथै प्राय: प्रत्येक मुद्रामा राजाको नाम र मिति उल्लेख भएको पाइन्छ । महेन्द्र मल्लका मुद्रामा एकातिर बज्र र अर्कोतिर त्रिशूल चिन्ह अङ्कित छ ।

मल्लकालीन मुद्रामा प्रयोग गरिने भाषामा विभिन्नता पाइन्छ । महेन्द्र मल्लका मुद्रामा कुनैमा नेवारी लिपिको प्रयोग भएको छ भने कुनैको अग्रभागमा श्रीमत्काष्ठमण्डपस्याधिपति र पृष्ठ भागमा श्री श्री जय महेन्द्र मल्ल देवस्य अङ्कित गरेको संस्कृत भाषाको प्रयोग गरेको पाइन्छ । यसभन्दा पछिका कुनै मुद्रामा अरवी लिपिको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

मल्लकालमा कुन राजाको समयमा कुन-कुन मुद्रा प्रचलनमा थिए भन्ने कुरा निम्न राजाहरुको पालामा निष्काशन भएका सिक्कावाट थाहा पाउन सकिन्छ । जस्तै: रणजित मल्ल (भक्तपुर) का चारथरिका मोहर मुद्रा र तीनथरिका सुकी मुद्रा प्राप्त भएका छन् । यस बाहेक यिनको चाँदी दाम पनि प्राप्त भएको छ, जसमा श्री रणजित लेखिएको छ । सिद्धिनरसिंह (ललितपुरका) राजा भएपछि यिनको समयदेखि नै ललितपुरमा मुद्रा प्राप्त हुन आएको देखिन्छ । यिनका अन्य मुद्राको अलावा सुकी

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

र चाँदीका दाम पनि प्राप्त छन् ।

३. **शाहकालीन मुद्रा:** श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहले नेपालको एकीकरण गरेपश्चात् विभिन्न ठाउँबाट मुद्रण हुने मुद्रा त्यसपछि केवल काठमाण्डौबाट मात्र मुद्रण हुन थाले । ई.सं.१८११ मा श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहले मल्ल राजाका मुद्राहरुसँग तौल मिलाएर चाँदीका मोहर चलाई दुई मोहरको समुदायलाई रुपैयाँ भन्ने नाम दिए । श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहले र यिनका उत्तराधिकारीहरुले नेपालको एकीकरण गरिसकेपछि यिनीहरुकै नाउँमा रुपैयाँ नेपालमा चलाए भन्ने कुरा इतिहास शिरोमणि बाबुराम आचार्यले उल्लेख गर्नुभएको छ ।

श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहको मुद्रामा चन्द्र, सूर्य, गदा, पद्म र मिति अघिल्लो भागमा देखिन्छ भने पछिल्लो भागमा श्री श्री आवरणले युक्त खड्ग, श्री श्री भवानी र श्री श्री श्री गोरखनाथ एक एक अक्षरमा उल्लेख भएको पाइन्छ । यिनले काठमाण्डौ उपत्यकामा हमला गर्नुअघि नुवाकोट विजय गर्दा पनि यस्तै किसिमका मोहर मुद्रा निकालेको देखिन्छ । उपत्यकामा विजय गरेपछि मोहरका अतिरिक्त सुकी, डबल र त्यस्तै सुनका मुद्रामा सुनको मोहर (पातलो) सुका मोहर, सुनको आनी (१।८ मोहर) दुई तोलाको असर्फी प्रचलनमा ल्याएको देखिन्छ । लिच्छविकालदेखि नै मुद्रा उत्पादन गर्दा मुद्रामा शासकको नाम राखी मुद्रा निकालिने प्रथा भए पनि कुनै-कुनै शासकका पालामा आफ्नो मन पर्ने स्त्री वा महारानीको नामबाट पनि मुद्रा निकालेको देखिन्छ । यो कुरा शाहवंशमा अत्यधिक पाइन्छ । जस्तै : राजेन्द्रलक्ष्मी देवी, राज राजेश्वरी आदिका मुद्रा प्राप्त हुनुले यो कुराको पुष्टि गर्दछ । महारानीका नाउँमा निस्केका प्रत्येक मुद्राम्मा अन्य कुराका अतिरिक्त सिन्दुरको बट्टा अङ्कित भएको पाइन्छ । यस्तै नायवी भई राज्य सञ्चालन गर्दा पनि नाबालकको नाउँमा मुद्रा ननिकाली आफ्नै नाउँमा मुद्रा निकालेको पाइन्छ । जस्तैः- श्री ५ राजेंन्द्र विक्रमको अभिभावक भई नायवीको रुपमा शासन गर्दा ललितत्रिपुरा सुन्दरीले १७२८ अङ्कित सुनको सुकी लगायत अन्य मुद्रा निकालेकी थिइन् ।

प्रताप सिंहको पालामा कम मूल्यका मुद्राको अभाव हटाउन ठूल्ठूला मुद्रालाई पाँच-छ भागमा काटी व्यवहारमा ल्याएको थाहा पाइन्छ । यस्ता काटिएका टुक्रा के कति दरमा चलेका थिए, त्यो भने थाहा पाउन सकिएको छैन ।

आफ्ना पिता छँदा राणा प्रधानमन्त्री जंगबहादुरद्वारा राजगद्दीमा राखिएका सुरेन्द्र विक्रमले तामाको पैसा निष्काशन गरेका थिए । यिनको पालामा निस्केको तामाको पैसाको अग्रभागमा सुरेन्द्र विक्रम शाहदेव १७९१ र पृष्ठ भागमा चतुष्कोणभित्र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श्री श्री श्री नेपाल सरकार लेखेको पाइन्छ। यिनको समयमा चाँदी र सुनका मुद्राहरु पनि निष्काशन गरिएको पाइन्छ। पृथ्वी वीर विक्रम शाहदेव भन्दा अघिका मुद्राहरुमा नेपाल लेख्ने चलन थिएन र यिनैका पालादेखि नेपाल लेख्ने चलन आरम्भ भयो। यिनका पालामा प्राप्त मुद्रामध्ये एउटा ढ्याक पैसा पनि हो, जो अन्य मुद्राको तुलनामा ठूलो र बाक्लो पनि छ। यस मुद्राको मध्यभागमा दुईवटा खुकुरी छड्के खप्टेको छ भने माझमा दुई पाउ र नाम अङ्कित छ। पछिल्तिर फूलका दुई हांगाका साथै १९५० र भित्र पट्टि श्री ५ भवानी नेपाल सर्कार लेखिएको छ र यिनका १९५० मा नै प्राप्त मुद्रामा गोर्षा सरकार लेखिएको पनि पाइन्छ। यिनका कुनै तामाका मुद्रामा १६ पैसा र ३२ पैसा अङ्कित भए पनि अन्य विवरण केही छैन। यसको प्रयोग ज्यामीको लागि गरिन्थ्यो होला भन्ने अनुमान गरिन्छ।

यसपछि श्री ५ त्रिभुवनको पालामा (वि.सं.१९६८/२०११) निष्काशित एक रुपैयाँ र दुई रुपैयाँ जाने डबल मोहरको ढाँचा र विवरण आफ्ना अग्रज पृथ्वी वीर विक्रम शाहदेवको मोहर मुद्रा समान रहेको छ। वि.सं.१९७८ मा यिनले पाँच पैसे तामाको ढ्याक निकालेका थिए। यसको अग्रभागमा दुई वटा खुकुरी छड्के खप्टिनुका साथै गोलाकार पंक्तिमा श्री ५ त्रिभुवन वीर विक्रम शाहदेव १९७८ लेखिएको छ। पछिल्लो भागको बीचमा वाटुलो घेरा, यसभित्र त्रिशूल र पांच पैसा अङ्कित छन् भने घेरा बाहिर श्री पशुपतिनाथ नेपाल लेखिएको छ।

यसैगरी, यिनका समयमा निष्काशन गरिएका मुद्रामा दुई पैसे ढ्याक, एक पैसे, बीस पैसे चाँदीको मुद्रा २००६, ६ पैसे, १२ पैसे र सुकी, चूनदाम २००४, ओहदाम सुवर्ण मुद्रा र २५ पैसे मुद्रा प्रचलनमा रहेको पाइन्छ। २ पैसे मुद्राहरु १९९९ सालदेखि सर्वप्रथम पित्तल धातुमा देखापरेका छन्। यसको आकार सानो छ र यही मुद्रा फेरि २००३ वि.सं. मा तामाका मुद्रामा देखापरेका छन्। २००१ सालमा देखापरेका एक पैसे मुद्राहरु पित्तल धातुका छन्। वि.सं.२००७ कार्तिक २१ गते श्री ५ त्रिभुवनले राणाहरु विरुद्ध क्रान्तिको कदम चाल्दा राणा प्रधानमन्त्री मोहन शमशेरले श्री ५ त्रिभुवनलाई राज्यच्यूत गरी बालक ज्ञानेन्द्र वीर विक्रमलाई राजगद्दीमा राखेका थिए। त्यसै बेला ज्ञानेन्द्रकै नाउँबाट डबल, मोहर र सुवर्ण मुद्रा टकमरी गराएको पाइन्छ।

२००७ फाल्गुणमा राणाहरुको हुकुमी शासन विरुद्ध श्री ५ त्रिभुवन र जनताको विजय भयो। देशमा प्रजातन्त्रको जग बसाल्नुका साथै त्रिभुवनले आफ्नो टकमा पनि आमूल परिवर्तन गरे। क्रान्तिपछिका मुद्रा यस प्रकार छन् :-

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

डबल मोहर : अग्रभागमा पाँच कुने कोठाभित्र नेपाली भादगाउँले टोपी लगाएका श्री ५ त्रिभुवनको आकृति छ भने पाँच कुने कोठामा प्रभामण्डल देखिन्छ। कोठाको बाहिरपट्टी अन्तरमा श्री त्रि.भू.व.न. अङ्कित छ। यसैगरी पृष्ठभागमा सूर्य उदाउन लागेको पहाडी दृश्य छ र यसको मुनि २०११ अङ्कित छ। वरीपरी धानका वाला र शिरमा श्री नेपाल सरकार र मुनि एक रुपयाँ अङ्कित छ। यसैगरी यिनको मोहर, सुकी, दश पैसे र पाँच पैसे द्‌याक पनि प्रचलनमा रहेको थियो।

यसपछि श्री ५ महेन्द्रको शासनकालमा नेपाली मुद्राको टकमरीमा अनेक सुधार गरी नेपाली मुद्राकै इतिहासमा नौलो अध्याय शुरु भयो। २०२४ सालदेखि टकमरी भएका डबल र मोहर मुद्रामा श्री श्री श्री ५ महेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव लेखिएको छ भने यसभन्दा अघिका सिक्कामा यस्तो लेख्ने प्रचलन थिएन। श्री ५ महेन्द्रको राज्यारोहणमा दुई तोला, १ तोला र आधा तोलाको असर्फीहरुको निष्काशन गरिएको थियो। राज्यारोहणकै अवसरमा नेपाली राष्ट्रिय मुद्राको महत्त्व बढाउनको लागि श्री ५ बडामहारानी रत्नराज्य लक्ष्मीको नाउँमा पनि १ रुपैयाँ र ५० पैसाका मोहर टकमरी भएको थियो।

श्री ५ महेन्द्रको शुभराज्याभिषेक (२०१३ वैशाख २०)मा स्मारिका मुद्रा रु. १।, ५० पैसे, २५ पैसे, १० पैसे, ०२ पैसे र ०१ पैसेहरु निष्काशन गरिएको थियो। यसबेला टकमरी भएका मुद्राहरुमध्ये १० पैसे र ०५ पैसा तामाका थिए भने ०२ पैसा र ०१ पैसा पित्तलका थिए।

नेपाली मुद्राको इतिहासमा २०२१ वैशाख १ गते निष्केका मुद्राहरु विशेष उल्लेखनीय छन्। यी मुद्राहरुको टकमरी व्यवस्था पहिले निष्केका मुद्रासरह भए पनि यी मुद्रा टकमरी भई प्रचलनमा आउँदा यी मुद्राहरुको विधिवत् उद्‌घाटन भएको थियो र निष्काशनको प्रथम दिन अङ्कित गरी नयाँ मुद्राहरुको आकर्षक सेट पनि निष्केको थियो। यी मुद्राहरु प्रचलनमा आउँदा नेपाली मुद्रासम्बन्धी अनेक तथ्यहरु पनि पचारमा आए। जस अनुसार मुख्यतया निम्न लिखित व्यवस्था गरिएको थियो :-

(१) त्यस बेलाको राणाकालीन सरकारले टक्सारलाई आफ्नो व्यक्तिगत ढुकुटी बनाई आएकोमा त्यसपछि मुद्रा टकमरी गरी नेपाल राष्ट्र बैंकमा दाखिला गर्ने व्यवस्था गरियो।

(२) मुद्रा निष्काशन तथा नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यमा एकरुपता ल्याउनको

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDR

लागि मुद्रा ऐन, मुद्रा निष्काशन नियमावली र टक्सार विभागको निर्देशिका आदि प्रकाशमा आयो ।

(३) विगत केही वर्षयता टकमरी हुने रकमलाई राजस्व नमानिएको हुँदा यसलाई फाइदाको साधन सम्झी मुद्राको खाँचो पूरा गर्न कम मूल्यको मुद्रा टकमरी गर्ने कार्य आरम्भ भयो । साथै २०२३ मा नयाँ टकमरी भएका मुद्राहरुको विधिवत् पुन: निष्काशन भयो । यी मुद्राहरुको निष्काशनबाट पनि श्री ५ को सरकारको मुद्रासम्बन्धी नीतिहरु प्रकाशमा आए । जस अनुसार द्वैध मुद्राको अन्त्य गरी अधिराज्यभर नेपाली मुद्राको प्रचलन र देशका कतिपय भागहरुमा पूर्ण मौद्रिकीकरण नभएबाट कारोबार, विनिमय इत्यादि वस्तुहरुकै आधारमा भइरहेकोमा यी नयाँ मुद्राहरुको निष्काशनमा विशेषत लघुमूल्यका मुद्राहरुको आवश्यकतालाई विशेष जोड दिई देशमा यातायातको विकासका साथै मौद्रिक क्षेत्रको विस्तार गर्ने उद्देश्य अनुरुप यसै समयदेखि अन्य मुलुकमा प्रयोग भइरहेको सस्तो र हलुङ्गो आल्मोनियम धातु नेपालमा पनि प्रयोग गर्न थालियो ।

सन् १९४५ मा F.A.O (विश्व खाद्य तथा कृषि संस्था)को स्थापना भएपछि नेपाल पनि यसको सदस्य भयो । यस संस्थाले खाद्यान्न बृद्धिको महत्त्व दर्शाउन तथा कृषि उत्पादन बढाउने उद्देश्यबाट प्रेरित भई मुद्रालाई शैक्षिक साधन बनाउने तथा विश्वमा दिन पर दिन बढ्दै गइरहेको जनसंख्यासँग मुकाविला गर्न र सबैलाई खाद्यान्न पुऱ्याउनका लागि विशेष प्रकारको मुद्रा प्रचलनमा ल्याउन अनुरोध गरे अनुसार नेपालले पनि २०२५ सालमा सबैका लागि खाद्य अङ्कित रु.१०। को स्मारिका मुद्रा उत्पादन गरी F.A.O को सहायतार्थ २००० थान मुद्रा प्रदान गरेको थियो । नेपाली राष्ट्रिय मुद्राको ऐतिहासिक क्रममा विशेष तवरले निष्काशन् गरिएको मुद्राले ठूलो महत्त्व राख्दछ । यसरी F.A.O को अनुरोधमा मुद्रा निष्काशन गरिएका मुलुकहरुमा नेपालबाट निष्काशित मुद्राले पहिलो स्थान प्राप्त गरेको थियो ।

वि.सं.२०२८ मा श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवको राज्यारोहण भयो । यस अवसरमा श्री ५ को सरकार, टक्सार विभागले १० ग्राम, ५ ग्राम र २.५ ग्रामका असर्फीका साथै रु.१।, ५० पैसा, १० पैसा, ०५ पैसा, ०२ पैसा र ०१ पैसाको सेट उत्पादन गरेको थियो । यसैगरी, २०३१ मा सु-सम्पन्न भएको श्री ५ वीरेन्द्रको शुभ राज्याभिषेकमा पनि उपरोक्त अनुसारका असर्फीका साथै शुभ राज्याभिषेक सेट (जसमा रु.२५।, रु.१, ५० पैसा, २५ पैसा, १० पैसा, ०५ पैसा र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

०१ पैसा सम्मीलित छन्) निष्काशन गरेको थियो । यसभन्दा अधिका श्री ५ वीरेन्द्र नामाङ्कित सुवर्ण मुद्राहरुका पृष्ठ भागमा डबल असर्फीमा १ असर्फी, त्यस्तै मोहर असर्फीमा आधा असर्फी र सुकी असर्फीमा असर्फी लेख्ने परम्परा कायम थियो भने शुभ राज्याभिषेकका असर्फीमा डबल र मोहरमा असर्फी र सुकी असर्फीमा चौथाई असर्फीका अभिलेखहरु अङ्कित भएका थिए । शुभ राज्याभिषेककै उपलक्ष्यमा श्री ५ बडामहारानीको नाममा पनि डबल र मोहर गरी दुईथरि मुद्रा निष्काशन गरिएको थियो ।

ने.सं.८८८ मा श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहले काठमाण्डौ उपत्यका विजय गरिसकेपछि नेपाली मुद्रा बनाउने प्रणालीमा केही सुधार गरेका थिए, उनले पुराना र खिइएका सबै मुद्राहरु खिच्न लगाए भने तिव्वतको निमित्त व्यापारिक दृष्टिकोणबाट निर्मित मुद्रामा पनि स्तर कायम गर्न खोजे ।

तत्पश्चात् श्री ५ पृथ्वी वीर विक्रम शाहको पालामा प्रधानमन्त्री रणोद्दीप सिंहले नेपाली मुद्रा बनाउने प्रणालीमा ठूलो परिवर्तन ल्याएको प्रमाणित हुन आउँछ । प्रथमत: १६ गण्डाको प्रणाली (भारतमा प्रचलित) लाई तोडी २५ गण्डाको दशमलवको प्रणाली त्यही बेलादेखि कायम गरियो । दास्रो साँचोमा ढाल्दै मुद्रा बनाउने प्रणालीलाई तोडी यन्त्रद्वारा मुद्रा बनाउने प्रणाली कायम गरियो, जसलाई पानी ढिकी प्रणाली भन्ने गरिन्छ । पानीबाट चल्ने यन्त्रद्वारा धातुका पातालाई कुटी मुद्राको रुपमा दुबैतिर अक्षर बुट्टा निकाल्ने भएपछि ती यन्त्रहरुको नाम नै पानीढिकी भएर नेपाली मुद्रालाई महेन्द्रमल्ली भन्ने गरे झैं यस बेलादेखि निस्केका मुद्राहरुलाई पानीढिकी मुद्रा भन्न थालियो । यी पानीढिकीबाट तयार गरेका त्यस बेलाका सुन, चाँदी, तामाका सबै मुद्राहरुका ढाँचा, विवरण, आकार आजसम्म पनि खुब आकर्षक बनेका छन् । यस किसिमको पानीढिकी यन्त्र हाल नख्खु जेल रहेको ठाउँ ललितपुर, नख्खुखोलामा रहेको थियो । यस किसिमका पानीढिकी यन्त्रहरु पल्लो किरात धनकुटा र पाल्पामा पनि रहेको थाहा पाइन्छ तर ती यन्त्रहरु चाँडै नै बन्द भएका थिए ।

पानीढिकी प्रणालीपछि १९८९ सालमा श्री त्रिभुवनको शासन अवधिमा प्रधानमन्त्री भीम शमशेरले हालको टक्सार विभाग स्थापना गरेका हुन् । जसमा कोइला र विजुलीको सहायताबाट मुद्रा टकमरी गरिन्थ्यो भने हाल स्वचालित यन्त्रहरुबाट मुद्रा टकमरी गर्ने गरिन्छ ।

विक्रम सम्वत् १९८९ मा प्रधानमन्त्री भीम शमशेरको पालामा स्थापना

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

भएको टक्सार विभाग २०४० साल मार्ग १५ गतेदेखि नेपाल राष्ट्र बैंकलाई हस्तान्तरण गरिएको हो । देशको मौद्रिकीकरणलाई विस्तार गर्ने उद्देश्यले नेपाल राष्ट्र बैंकले दैनिक सिक्का उत्पादन बृद्धि गर्नुका साथै स्मारिका सिक्का पनि निष्काशन गर्दै आएको छ । मूलतः सिक्काहरु दुई किसिमका हुन्छन्; पहिलो प्रचलनमा रहने सिक्का र दोश्रो स्मारिका सिक्का । प्रचलनमा रहने सिक्काहरु कागजी रुपियाँ सरह विनिमय कार्यमा प्रयोग भइरहन्छन् भने स्मारिका सिक्काहरु कुनै विशेष अवसरमा निष्काशन गरिन्छ र संग्रहकर्ताको लागि उपयोगी हुने गर्दछन् । स्मारिका सिक्कालाई देशको संस्कृति र प्राकृतिक सम्पदाको प्रचार वाहकको रुपमा उपयोग गर्न सकिन्छ । स्मारिका तथा चलन चल्तीमा आउने मुद्राहरुले विशिष्ट दिनको सम्झना गराउनुका साथै सांस्कृतिक, सामाजिक र ऐतिहासिक जीवन्तताको अभिलेख पनि राख्ने गर्दछन् । यिनै सिक्काको अध्ययनबाट अनुसन्धान तथा इतिहासको वास्तविक तथ्य थाहा पाइन्छ । विगतको सांस्कृतिक जीवन तथा आर्थिक अवस्थाको पहिचान गर्न पनि यिनै मुद्राहरुले मद्दत पुऱ्याउँछन् । साथै नेपाल विश्वमा एक मात्र हिन्दू राष्ट्र रहेको र यहाँबाट निष्काशन गरिएका मुद्राको कति महत्व रहेछ भन्ने कुरा तलको वाक्यांशबाट पनि थाहा पाउन सकिन्छ ।

"नेपाल केवल पुण्यभूमि मात्र होइन, हिन्दूहरुका लागि यसको विशेष महत्त्व छ । यो विश्वमा एक मात्र हिन्दूराज्य हो । भारत शदियौंसम्म पठान मुगल र अंग्रेजबाट अंध्यारो र निराशापूर्ण युगमा स्वतन्त्र नेपाल हामीलाई ढाडस र प्रोत्साहन दिइरहन्थ्यो, मलाई याद छ जब दीपावलीको अवसरमा म लक्ष्मी पूजा गर्थें, त्यसबेला थालीमा श्री-चक्र बनाएर त्यसमा चाँदीको रुपियाँ राखी पूजा गर्नुपर्थ्यो । म पराधीनताको प्रतीक इङ्गल्याण्डका राजा या रानीको चित्र अङ्कित एवं आंगल भाषामण्डित रुपियाँ पूजामा राख्नु हिन्दू जातिको अपमान र अधर्म सम्झन्थें । यसैले मैले स्वतन्त्र हिन्दू राज्य नेपालको केही रुपियाँ खुब यत्नपूर्वक मगाएको थिएँ, जसको उपयोग म पूजामा गर्ने गर्दथें । तब म भगवान्‌लाई धन्यवाद दिन्थे कि संसारमा एक स्वतन्त्र हिन्दूराज्य त विद्यमान छ, जहाँ स्वतन्त्रताको मनोहारिणी ज्योति जगमगाइरहेछ ।" ●

● (देश भूमिको मध्यमणि नेपाल लेखको एक अंश, श्री ५ महेन्द्र अभिनन्दन ग्रन्थबाट उद्धृत वि.सं.२०२१ जेष्ठमा प्रकाशित । लेखक पं. नारायण चतुर्वेदी, डिष्टिक डाइरेक्टर जनरल, अल इण्डिया रेडियो, सम्पादक : सरस्वती)

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

सिक्का निष्काशन प्रक्रिया

जुनसुकै कार्य सम्पादन गर्नुपर्दा पनि नीति नियमको पालना गरी कार्य सम्पादन गर्नुपर्छ भने सिद्धान्त अनुरुप सिक्का निष्काशनको लागि पनि केही निश्चित नियमहरु रहेका छन्। ती नीति-नियमको परिधिभित्र रही नेपाल राष्ट्र बैंकले स्मारिका सिक्का निष्काशन गर्दै आएको छ।

नेपाल राष्ट्र बैंकका गभर्नरको अध्यक्षतामा विशेषज्ञहरु सदस्य रहेको एक सिक्का डिजाइन समितिको गठन गरिएको छ।

सिक्का डिजाइन समितिबाट डिजाइन पास भइसकेपछि नेपाल राष्ट्र बैंकले सिक्का निष्काशनको स्वीकृतिको लागि निष्काशन गरिने सिक्काको लोगो (चिन्ह) र स्पेशिफिकेशन श्री ५ को सरकार, अर्थ मन्त्रालयमा पठाउनु पर्दछ। अर्थ मन्त्रालयले नेपाल राष्ट्र बैंकबाट प्राप्त डिजाइन स्वीकृतिको लागि मन्त्रिमण्डलको बैठकमा पेश गर्दछ र श्री ५ को सरकारबाट सिक्का निष्काशनको स्वीकृति प्राप्त भएपछि सिक्का निष्काशनको व्यहोरा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित गरिन्छ।

नेपाल राष्ट्र बैंकले अन्तर्राष्ट्रिय बजार तथा मुद्रा संकलनकर्ताको मागलाई अध्ययन गरी नेपालका बन्यजन्तु, भगवान् बुद्धको प्रतिमा अङ्कित असर्फी तथा सिक्काहरु विदेशी टक्सारमा टकमरी गराई त्यहांबाट नै अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा विक्री-वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाउने गर्दछ। यसरी विदेशी टक्सारबाट सिक्का टकमरी गराई विक्री-वितरण गर्दा नेपाललाई विश्वमा चिनाउन सहयोग पुग्ने गरेको छ। यसरी सिक्का विदेशी टक्सारमा टकमरी गराई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा विक्री-वितरण गर्ने क्रममा सबभन्दा बढी माग भएको सिक्का भगवान् गौतम बुद्धको प्रतिमा अङ्कित सिक्का नै हो। यो सिक्का नेपाल राष्ट्र बैंकले Singapore Mint बाट टकमरी गराई विक्री-वितरण गर्दै आएको छ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

नेपाल राष्ट्र बैंकले टक्सार विभागको व्यवस्थापन लिएपश्चात् निष्काशन गरिएका स्मारिका सिक्काहरु

२०१६ सालमा स्थापना भएको महालेखा परीक्षकको कार्यालयले आफ्नो स्थापनाकालको, रजत जयन्ती (२०१६-२०४१) मनाउने शिलशिलामा नेपाल राष्ट्र बैंकलाई स्मारिका सिक्का निष्काशन गर्न अनुरोध गरेबमोजिम बैंकले रु.२५।- दरको स्मारिका सिक्का निष्काशन गरेको थियो, जुन सिक्का टक्सार विभागको व्यवस्थापन सम्हालेपछि नेपाल राष्ट्र बैंकद्वारा निष्काशित पहिलो स्मारिका सिक्का हो ।

महालेखा परीक्षकको रजत जयन्तीको उपलक्ष्यमा निष्काशित सिक्का ।-

अग्रभाग

पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

मुद्रा	२५। रुपैयाँ
सम्मिश्रण	चाँदी २५ प्रतिशत, तामा ४० प्रतिशत अन्य धातु ३५ प्रतिशत (जस्ता र निकेल)
व्यास	३३ मि.मि.
वजन	१२ ग्राम (±२ प्रतिशत)
आकार	गोलो १४० सिरेशन
अधिकतम निष्काशन थान	१५ हजार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

२०४१ सालमा नेपाल परिवार नियोजन संघको रजत जयन्तीको उपलक्ष्यमा रु. ५। र ५० पैसाको सिक्का निष्काशन गरिएको छ। परिवार नियोजनको महत्त्व दर्शाउन उत्पादित यस सिक्कालाई प्रचार साधनका रुपमा चलन चल्तीमा ल्याइएको थियो।

नेपाल परिवार नियोजन संघको रजत जयन्तीको उपलक्ष्यमा निष्काशित रु.५। र ५० पैसाको सिक्काको अग्रभाग एकै किसिमको रहेको छ भने पृष्ठभागमा अन्य सबै ढाँचा दुबै सिक्कामा समान रही केवल मुद्राको दर मात्र क्रमशः ५ रुपैयाँ र ५० पैसा उल्लेख गरिएको छ।

अग्रभाग

पृष्ठभाग

रु.५। को सिक्काको स्पेशिफिकेशन

दर	रु. ५।
तौल	८.५ ग्राम
व्यास	२९ मि.मि.
धातु	७५ प्रतिशत तामा, २५ प्रतिशत निकेल
अधिकतम निष्काशन थान	५ लाख

५० पैसे सिक्काको डिजाइनमा पृष्ठभागको बीचमा ५ को सट्टा ५० र तल रुपैयाँको सट्टा पैसा मात्र राखी अन्य सबै रु.५। को डिजाइन अनुसार नै राखिएको छ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

५० पैसे सिक्काको स्पेशिफिकेशन

दर	५० पैसा
तौल	३.० ग्राम
व्यास	२० मि.मि.
धातु	७५ प्रतिशत तामा, २५ प्रतिशत निकेल
अधिकतम निष्काशन थान	१ करोड

विक्रम सम्वत् २०४१ साललाई राष्ट्रिय जनसंख्या वर्षको रुपमा मनाउने निर्णय भएबमोजिम बैंकले पनि रु.२। र रु.१। को सिक्का निष्काशन गरेको थियो । यी सिक्काको अग्रभागमा सिक्काको दर बाहेक अन्य कुराहरु यथावत् छन् भने पृष्ठभाग पनि समान नै छ ।

अग्रभाग

पृष्ठभाग

रु.२। को सिक्काको स्पेशिफकेशन

दर	रु. २।
तौल	६.५ ग्राम
व्यास	२६ मि.मि.
धातु	तामा ७५ प्रतिशत, निकेल २५ प्रतिशत
सिरेशन	साधा
अधिकतम निष्काशन थान	१ करोड

रु.१। को सिक्काको स्पेशिफिकेशन

दर	रु. १।
तौल	४.५ ग्राम
व्यास	२३ मि.मि.
धातु	तामा ७५ प्रतिशत, निकेल २५ प्रतिशत
सिरेशन	साधा
अधिकतम निष्काशन थान	२ करोड

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

अन्तर्राष्ट्रिय युवा बर्ष १९८५ (२०४२) को उपलक्ष्यमा बैंकद्वारा दुईथरिका स्मारिका सिक्का निष्काशन गरिएका थिए । जसमा रु.१००। दर र रु.५। दरका थिए । यी दुवै सिक्काको अग्रभागमा सिक्काको दर बाहेक अरु सबै यथावत् छ भने दुवै सिक्काको पृष्ठभागको ढाँचा र विवरण यथावत् छ ।

अग्रभाग

पृष्ठभाग

रु.१००। दरको सिक्काको स्पेशिफिकेशन

दर	रु. १००।
तौल	१५ ग्राम
व्यास	३३ मि.मि.
धातु	६० प्रतिशत चाँदी र ४० प्रतिशत अन्य धातु
सिरेशन	१४०
मिश्रण घटी-बढी	±२ प्रतिशत
तौलको घटी-बढी	१० चक्की स्याम्पलको औसत तौलमा २.५ प्रतिशत
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार

रु.५। दरको सिक्काको स्पेशिफिकेशन

तौल	८.५ ग्राम
व्यास	२९ मि.मि.
धातु	७५ प्रतिशत तामा र २५ प्रतिशत निकेल

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

सिरेशन	साधा
मिश्रण घटी-बढी	$\pm$२ प्रतिशत
तौलको घटी-बढी	१० चक्की स्याम्पलको औषत तौलमा २.५ प्रतिशत
अधिकतम निष्काशन थान	५० हजार

सामाजिक सेवा दिवस (२०४२।६।६)को उपलक्ष्यमा आत्मा साक्षी राखी मन, वचन र कर्मले सेवा गरौं भन्ने नारासहितको सिक्का निष्काशन गर्न सामाजिक सेवा राष्ट्रिय समन्वय परिषद्बाट अनुरोध भई आए बमोजिम २०४२ सालमा बैंकले उक्त विशुद्ध नाराअङ्कित रु.५। दरको सिक्का निष्काशन गरी प्रचलनमा ल्याएको थियो। जसको अग्रभाग र पृष्ठभाग निम्न अनुसार रहेको छ।

अग्रभाग

पृष्ठभाग

<u>रु.५। दरको सिक्काको स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.५
तौल	८.५ ग्राम
व्यास	२९ मि.मि.
धातु	तामा ७५ प्रतिशत, निकेल २५ प्रतिशत
सिरेशन	साधा
मिश्रण घटी-बढी	$\pm$२ प्रतिशत
तौलको घटी-बढी	१० चक्की स्याम्पलको औसत तौलमा २.५ प्रतिशत
अधिकतम निष्काशन थान	५० हजार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

पञ्चायत व्यवस्था लागू भएको २५ वर्ष (२०१७-२०४२) पुगेको उपलक्ष्यमा मनाउन लागिएको रजत महोत्सवमा स्मारिका सिक्का निष्काशन गर्न श्री ५ को सरकारले नेपाल राष्ट्र बैंकलाई अनुरोध गरेअनुरुप नेपाल राष्ट्र बैंकबाट रु.२५। दरको स्मारिका सिक्का निष्काशन गरिएको थियो। सिक्काको पृष्ठभागमा २५ वर्षको संकेत अनुरुप २५ वटा लाली गुराँसको फूलको घेरा दिइएको छ भने तल्लो भागमा शान्तिको प्रतीक परेवाको चित्र अङ्कित गरिएको छ।

अग्रभाग

पृष्ठभाग

रु.२५। दरको सिक्काको स्पेशिफिकेशन

तौल	१२ ग्राम
व्यास	३३ मि.मि.
सिरेशन	१४०
धातु	२५ प्रतिशत चाँदी, ७५ प्रतिशत तामा, जस्ता, निकेल
सिक्काको तौल घटी-बढी	±२ प्रतिशत
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार

<u>भगवान् गौतम बुद्ध</u>को जन्मभूमि नेपालमा सम्पन्न भएको १५ औं विश्व बौद्ध सम्मेलनको उपलक्ष्यमा बैंकले बालक भगवान् बुद्धको प्रतिमा अङ्कित रु.५। दरको सिक्का निष्काशन गरी प्रचलनमा ल्याएको थियो। जसको अग्रभाग र पृष्ठभाग निम्न अनुसार छ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

अग्रभाग

पृष्ठभाग

<u>रु.५। दरको सिक्काको स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.५।
तौल	८.५ ग्राम
व्यास	२९ मि.मि.
सिरेशन	साधा
धातु	क्युप्रोनिकल ७५ प्रतिशत, तामा र निकेल २५ प्रतिशत
मिश्रण घटी-बढी	±२ प्रतिशत
सिक्काको तौल घटी-बढी	१० चक्की स्याम्पलको औसत तौलमा २.५ प्रतिशत

विक्रम सम्वत् २०४३ सालमा आएर नेपाल राष्ट्र बैंकले सिक्का उत्पादनको इतिहासमा दुईवटा महत्त्वपूर्ण निर्णय गरी सोहीअनुरुप सिक्का निष्काशन गर्ने व्यवस्था मिलाएको थियो ।

नेपाल राष्ट्र बैंकले टक्सार विभागको व्यवस्थापनको जिम्मेवारी लिएपछि निष्काशित बन्यजन्तुको लोगो अङ्कित सिक्का नै पहिलो हो । जुन सिक्काको अग्रभाग यसभन्दा अघि निष्काशन गरिएका सिक्काको अग्रभागभन्दा फरक छ । जस्तै यसभन्दा अघि ने.रा.बैंक टक्सार विभागद्वारा निष्काशित सिक्काको अग्रभागमा श्री ५ वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवको अतिरिक्त सिक्काको दर वा निष्काशन अवसरको लोगो अङ्कित गरी सिक्का निष्काशन गरिन्थ्यो भने २०४३ सालमा विश्व बन्यजन्तु कोषको २५ औं वर्षको उपलक्ष्यमा निष्काशित असर्फी र चाँदीको सिक्कामा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

निम्न अनुसारको अग्रभाग र पृष्ठभाग रहेको छ :

अग्रभाग

असर्फीको पृष्ठभाग

चाँदीको सिक्काको पृष्ठभाग

सनको असर्फीको स्पेशिफिकेशन	
सिक्काको दर	असर्फी
तौल	११.६६ ग्राम (१ तोला)
व्यास	२८ मि.मि.
शुद्धता	९०० टच* सुन (१००० मा)
अधिकतम निष्काशन थान	५ हजार

चाँदीको सिक्काको स्पेशिफिकेशन	
सिक्काको दर	रु.२५०।
तौल	१९.४४ग्राम
व्यास	३६ मि.मि.
शुद्धता	९२५ टच चाँदी
अधिकतम निष्काशन थान	२५ हजार

२०४० साल मार्ग १५ गतेपछि र २०४३ सालमा विश्व बन्यजन्तुको लोगो अङ्कित गरी निष्काशित असर्फी र चाँदीको सिक्का निष्काशनपूर्व निष्काशन गरिएका

* टच = धातुको प्रतिशत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

असर्फी तथा सिक्का नेपाल राष्ट्र बैंक टक्सार विभागमा नै टकमरी गराई निष्काशन गरिएका थिए भने यो विश्व बन्यजन्तु कोषको २५ औं वर्षको उपलक्ष्यमा निष्काशित असर्फी र सिक्का Spink Modern Collection Ltd., U.K. मा टकमरी गराई निष्काशन गरिएको थियो । नेपाल राष्ट्र बैंकले टक्सार विभाग आफ्नो अन्तर्गत राखेपछि विदेशमा टकमरी गराई निष्काशन गरेको यो नै पहिलो सिक्का हो । श्री ५ को सरकार, अर्थ मन्त्रालयको मातहतमा टक्सार विभाग छँदा २०३१ सालमा श्री ५ वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव सरकारको शुभ राज्याभिषेक हुँदा Singapore Mint, मा टकमरी गराई रु.२५, रु.१।, ५० पैसा, २५ पैसा, १० पैसा, ०५ पैसा र ०१ पैसाको शुभ राज्याभिषेक सेट निष्काशन गरी बिक्री वितरण गरेको थियो ।

नेपालमा प्रथम पटक आयोजना गरिएको **ज्याम्बोरी** सम्मेलनको उपलक्ष्यमा बैंकबाट रु.३०० दरको चाँदीको सिक्का निष्काशन गरिएको थियो । जसको अग्रभाग यसभन्दा अघि निष्कासन गरिएको विश्व वन्यजन्तुको सिक्कामा अंकित अग्रभाग भन्दा केही फरक छ ।

अग्रभागमा उल्लेखित विवरण यस प्रकार छ :

सिक्काको छेउ-छाउमा स-साना ६४ वटा बिन्दु छन् । ६४ विन्दुको अर्थ चौसठ्ठी योगिनी हो ।

तिनै विन्दुको भित्र एउटा वृत्त बनेको छ । त्यसपछि तीनतिरको द्वार खुला भएको चतुष्कोण जोडिएको भूपुरयन्त्र शैलीको गोल आकृति छ । यसको मध्यभागमा त्रिशूल चिन्ह र त्यसलाई घेरेर राखेको सानो वृत्त छ । यस वृत्तबाट तानिएका चार रेखाबाट चतुष्काणको भित्री भागमा स्वस्तिकको आकृति अङ्कित छ । चतुष्कोणको बाह्य भागमा शिरमा दायाँतिर चन्द्रमा र बायाँतिर सूर्यको आकृति र बीचमा श्री श्री अङ्कित छ । यसको दायाँतिर माथिल्लो भागमा चक्र तथा तल्लो भागमा कमलको फूलको आकृति छ । त्यस्तै यसको बायाँतिर माथिल्लो भागमा शंख तथा तल्लो भागमा गदाको आकृति अङ्कित भई सबभन्दा तल साल उल्लेख गरिएको छ । चतुष्कोणको भित्री भागमा स्वस्तिक चिन्हका चारपातामा छरिएर रहेका अक्षरमा श्री ५ वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव अभिलेख अङ्कित छ, जुन हालसम्म निष्काशनमा आएका सिक्काको अग्रभागमा कायम नै छ ।

ज्याम्बोरी सम्मेलनको उपलक्ष्यमा निष्कासन गरिएको सिक्काको अग्रभाग तथा पृष्ठभाग निम्नअनुसार रहेको छ :

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

अग्रभाग

पृष्ठभाग

<u>चाँदीको सिक्काको स्पेशिफिकेशन</u>

सिक्काको दर	रु. ३००।
तौल	२५ ग्रान ±२ प्रतिशत
व्यास	३६ नि.नि. ±०.२ नि.नि.
शुद्धता	९२५ टच चाँदी ±२ प्रतिशत
सिरेशन	साधा

सामाजिक सेवा राष्ट्रिय समन्वय परिषद्को स्थापनाको एक दशक पुगेको उपलक्ष्यमा बैंकले परिषद्को अनुरोधमा आत्मा साक्षी राखी मन, वचन र कर्मले सेवा गरौं भन्ने विशुद्ध नारा अङ्कित रु.२००। र रु.५। दरको सिक्का निष्काशन गरी २०४४ आश्विन ६ गते प्रचलनमा ल्याएको थियो । जसको अग्रभाग **ज्याम्बोरी** सम्मेलनको उपलक्ष्यमा निष्काशन गरिएको सिक्काको तरह राखी साल मात्र २०४४ अङ्कित गरिएको छ, जसको पृष्ठभाग निम्न अनुसार रहेको छ :

रु.२००। दरको सिक्काको पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

<u>रु.२००। दरको सिक्काको स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.२००।
शुद्धता	६० प्रतिशत चाँदी, ४० प्रतिशत अन्य ±२ प्रतिशत
तौल	१५ ग्राम ±१ प्रतिशत
व्यास	३३ मि.मि.
सिरेशन	१४०
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार

रु.५। दरको सिक्काको पृष्ठभाग

<u>रु.५। दरको सिक्काको स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.५।
धातु	क्युप्रोनिकल ७५ प्रतिशत, तामा २५ प्रतिशत
तौल	८.५ ग्राम
व्यास	२९ मि.मि.
सिरेशन	साधा
अधिकतम निष्काशन थान	१ लाख
मिश्रण घटी-बढी	±२ प्रतिशत
तौल घटी-बढी	१० चक्कीको नमूना ±२.५ प्रतिशत

<u>श्री ५ युवराजाधिराज दीपेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव</u>को शुभ उपनयनको पावन अवसरमा २०४४ सालमा बैंकले १ तोला, १/२ तोलाको २ किसिमको असर्फी र रु.३५०। दरको चाँदीको सिक्का निष्काशन गरेको थियो । जसको पृष्ठभाग निम्न अनुसार छ भने अग्र भाग परम्परागत ढाँचामा नै रहेको छ ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

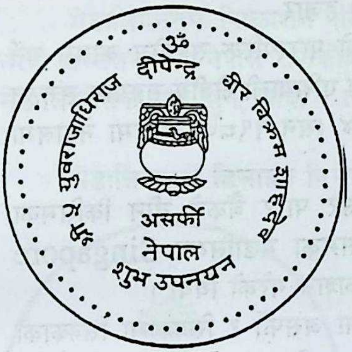

असर्फीको पृष्ठभाग

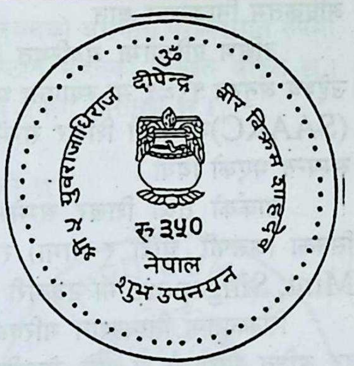

चाँदीको सिक्काको पृष्ठभाग

<u>१ तोला असर्फीको स्पेशिफिकेशन</u>

दर	असर्फी
शुद्धता	९९९ टच (१००० मा)
तौल	११.६६ ग्राम ±५० मि.ग्रा.
व्यास	२७.५ मि.मि.
सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान	५ हजार

<u>१/२ तोला असर्फीको स्पेशिफिकेशन</u>

दर	असर्फी
शुद्धता	९९९ टच सुन
तौल	५.८३ ग्राम ±५० मि.ग्रा.(१।२ तोला)
व्यास	२३.५ मि.मि.
सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार

<u>चाँदीको सिक्काको स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.३५०।
शुद्धता	९९९ टच
तौल	२३.३२ ग्राम ±१५० मि.ग्रा.(२ तोला)
व्यास	३३ मि.मि.
सिरेशन	भएको

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

अधिकतम निष्काशन थान ५० हजार

दक्षिण एशियामा अवस्थित ७ राष्ट्रहरुको पारस्परिक सहयोग कायम गर्ने उद्देश्य अनुरुप १९८५ मा स्थापना भएको दक्षिण एशियाली क्षेत्रीय सहयोग संगठन (SAARC)को तेश्रो शिखर सम्मेलन २०४४ (सन् १९८७) सालमा नेपालमा सम्पन्न भएको थियो ।

सार्कको तेश्रो शिखर सम्मेलनको अवसर पारेर बैंकले तीन किसिमका सिक्का (असर्फी, चाँदी र तामा) र तीन किसिमका मेडालियन Singapore Mint, Singapore मा टकमरी गराई निष्काशन गरेको थियो ।

सिक्कातर्फ निष्काशन गरिएका असर्फीमा असर्फी र सिक्कामा सिक्काको दर अङ्कित गरिएको छ भने मेडालियनतर्फ निष्काशित असर्फी तथा सिक्कामा असर्फी तथा सिक्काको दर उल्लेख गरिएको छैन ।

<u>सिक्कातर्फ निष्काशित सिक्काको स्पेशिफिकेशन</u>

असर्फी		चाँदीको सिक्का		तामाको सिक्का	
दर	असर्फी	दर	रु.३००।	दर	रु.५।
तौल	१५ ग्राम	तौल	२५ ग्राम	तौल	२० ग्राम
व्यास	२८.५ मि.मि.	व्यास	३८.७ मि.मि.	व्यास	३८.७मि.मि
शुद्धता	९० प्रतिशत सुन	शुद्धता	९२.५ प्रतिशत	शुद्धता	९५ प्रतिशत
सिरेशन	भएको	सिरेशन	भएको	सिरेशन	भएको

सिक्कातर्फ निष्काशित सिक्काको अग्रभाग परम्पराअनुसार नै रहेको छ भने पृष्ठभागको लोगो निम्नअनुसार रहेको छ :

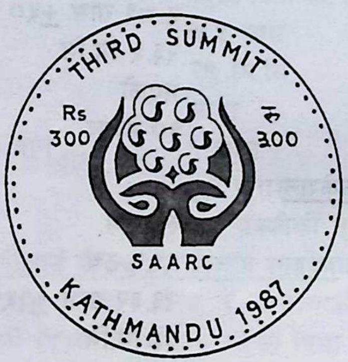

चाँदीको सिक्काको पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

मेडालियनतर्फ निष्काशन गरिएको मेडालियनको अग्रभाग परम्परागत रुपमा नरही सम्मेलनस्थल नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान भवनको आकृति अङ्कित छ। मेडालियनतर्फ पनि सुन, चाँदी र तामा धातुको प्रयोग गरिएको छ।

मेडालियनको डिजाइन निम्नानुसार रहेको छ :

अग्रभाग

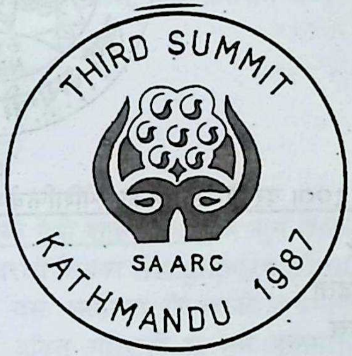

पृष्ठभाग

मेडालियनको स्पेशिफिकेशन

	सुन	चाँदी	तामा
व्यास	३३ मि.मि.	५० मि.मि.	५० मि.मि.
तौल	३० ग्राम	५० ग्राम	५० ग्राम
शुद्धता	९० प्रतिशत	९२.५ प्रतिशत	९५ प्रतिशत

वि.सं.१९९४ मा स्थापित नेपालको सबभन्दा पुरानो बैंक **नेपाल बैंक लिमिटेडले** आफ्नो स्वर्ण जयन्ती (२०४४) मनाउने शिलशिलामा चाँदीको स्मारिका सिक्का निष्काशन गर्न अनुरोध गरेबमोजिम बैंकले नेपाल बैंकको लोगो अङ्कित रु.५००। दरको सिक्का निष्काशन गरी बिक्री वितरण गरेको थियो। सिक्कामा लक्ष्मीको आकृति अङ्कित भएर होला, हालसम्म निष्काशित स्मारिका सिक्कामा सबभन्दा बढी माग भएको सिक्का यो नै थियो। यो सिक्काको अग्रभाग परम्परा अनुसार नै रही साल मात्र २०४४ रहेको छ भने पृष्ठभाग निम्न अनुसार रहेको छ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

पृष्ठभाग

<u>रु.५००। दरको सिक्काको स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.५००।
शुद्धता	९२.५ प्रतिशत चाँदी ±१ प्रतिशत
तौल	३५ ग्राम ±१ प्रतिशत
व्यास	४० मि.मि.
सिरेशन	१५०
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार

<u>नेपाल रेडक्रस सोसाइटी</u>ले २०४५ सालमा आफ्नो रजत जयन्ती मनाउने शिलशिलामा स्मारिका सिक्का निष्काशन गर्न बैंकलाई अनुरोध गरेबमोजिम बैंकले रु.२५०। दरको चाँदीको स्मारिका सिक्का निष्काशन गरी चलन-चल्तीमा ल्याएको थियो । जसको अग्रभाग परम्परागत रही निष्काशन साल मात्र २०४५ राखिएको छ भने पृष्ठभागको डिजाइन निम्नअनुसार रहेको छ ।

पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

स्पेशिफिकेशन

सिक्काको दर	रु.२५०।
तौल	१८ ग्राम
व्यास	३६ मि.मि.
धातु	९२.५ प्रतिशत चाँदी, ७.५ प्रतिशत अन्य
सिरेशन	भएको
मिश्रण घटी-बढी	±१ प्रतिशत
तौल घटी-बढी	±२०० मि.ग्रा.
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार

श्री ५ मुमा बडामहारानी रत्नराज्य लक्ष्मी देवी शाह सरकारको शुभ हिरक जन्मोत्सवको महान् अवसरमा बैंकले रु.६००। दरको सिक्का Singapore Mint मा टकमरी गराई निष्काशन गरेको थियो। यस स्मारिका सिक्काको अग्रभाग परम्परा अनुसार नै रही साल मात्र २०४५ अङ्कित गरिएको छ भने पृष्ठभाग निम्नानुसार रहेको छ।

पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

स्पेशिफिकेशन (सिक्काको विवरण)

दर	६००।
धातु	शुद्ध चाँदी ९९९ टच
व्यास	३८.७ मि.मि.
तौल	३१.१ ग्राम ±०.१
सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार

नेपाल राष्ट्र बैंकले २०४५ सालमा हिम चितुवाको तस्वीर अङ्कित सुनका असर्फी तथा चाँदीको सिक्का Singapore Mint बाट टकमरी गरी निष्काशन गरेको थियो । हिम चितुवाको तस्वीर अङ्कित विभिन्न तौलका असर्फी ४ प्रकारका र रु.१०००। दरको चाँदीको सिक्का निष्काशन गरेको थियो । चाँदीको सिक्काको विक्री मूल्य रु.२,१७०। (बट्टा समेत) कायम गरिएको थियो । नेपाली सिक्काको इतिहासमा सबैभन्दा ठूलो दरको चाँदीको सिक्का निष्काशन गरेको यो नै प्रथम पटक हो ।

उपरोक्त असर्फी र सिक्काको अग्रभाग परम्परागत विवरणमा नै रही साल मात्र २०४५ राखिएको छ । असर्फीतर्फ निष्काशित १ औंस, १/२ औंस, १/४ औंस र १/१० औंसको पृष्ठभागको डिजाइनमा तौल मात्र फरक भई अन्य विवरण समान रहेको छ ।

असर्फीतर्फ पृष्ठभाग

चाँदीतर्फ पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

स्पेशिफिकेशन (असर्फीतर्फ)

दर	असर्फी	दर	असर्फी
तौल	१ औंस	तौल	१/२ औंस
व्यास	३२.५ मि.मि.	व्यास	२७ मि.मि.
सिरेशन	भएको	सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान		अधिकतम निष्काशन थान	
अनसर्कूलेटेड	१० हजार	अनसर्कूलेटेड	८ हजार
प्रूफ क्वाइन	२, हजार	प्रूफ क्वाइन	२ हजार

दर	असर्फी	दर	असर्फी
तौल	१/४ औंस	तौल	१/१० औंस
व्यास	२१.९५ मि.मि.	व्यास	१७.९५ मि.मि.
सिरेशन	भएको	सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान		अधिकतम निष्काशन थान	
अनसर्कूलेटेड	८ हजार	अनसर्कूलेटेड	१० हजार
प्रूफ क्वाइन	२ हजार	प्रूफ क्वाइन	२ हजार

चाँदीको सिक्काको स्पेशिफिकेशन

दर	रु.१०००।
तौल	५ औंस
धातु	९९९ टच चाँदी
व्यास	६५ मि.मि.
सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान	१५ हजार

श्री ५ युवराजाधिराज दीपेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवको उमेर पुगिबक्सेको (२०२८-२०४६) विशेष अवसरमा बैंकले रु.५००। दरको चाँदीको स्मारिका सिक्का निष्काशन गरेको थियो । यस सिक्काको अग्रभाग परम्परागत विवरणमा नै रही साल मात्र २०४६ अङ्कित गरिएको छ भने पृष्ठभाग निम्न अनुसार रहेको छ ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

पृष्ठभाग

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.५००।
धातु	शुद्ध चाँदी
व्यास	३८.७ मि.मि.
तौल	३१.१ ग्राम
सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान	५ हजार

<u>श्री ५ मुमा बडामहारानी रत्नराज्य लक्ष्मी देवी शाह सरकार</u>को ६२ औं शुभ जन्मोत्सव तथा **<u>नेपाल बाल संगठन</u>**को रजत जयन्तीको उपलक्ष्यमा श्री ५ को सरकारको स्वीकृतिबमोजिम बैंकले रु.२५०। दरको चाँदीको स्मारिका सिक्का निष्काशन गरी प्रचलनमा ल्याएको थियो । यो सिक्काको अग्रभाग पुरानै ढाँचामा रही साल मात्र २०४६ अङ्कित छ भने पृष्ठभागको डिजाइन निम्न अनुसार रहेको छ ।

पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

सिक्काको स्पेशिफिकेशन

दर	रु.२५०।
तौल	१८ ग्राम ±२०० मि.ग्रा.
व्यास	३६ मि.मि. ±०.१ मि.मि.
धातु	९२.५ प्रतिशत चाँदी, ७.५ प्रतिशत अन्य
धातु मिश्रण घटी-बढी	१ प्रतिशत
सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार

नेपालमा २०४६ सालमा भएको जनआन्दोलनको फलस्वरुप प्राप्त प्रजातान्त्रिक संविधान लागू भएको उपलक्ष्यमा बैंकले नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ अङ्कित १० ग्राम, ५ ग्राम र २.५ ग्रामका असर्फीका अतिरिक्त चाँदीको रु.३००। र रु.५। को सिक्का निष्काशन गरेको थियो ।

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ को पुस्तक अङ्कित लोगो राखी निष्काशन गरिएको असर्फी तथा सिक्काको अग्रभाग परम्परागत ढाँचामा नै रहेको छ भने पृष्ठभागको डिजाइन निम्नअनुसार रहेको छ ।

असर्फीतर्फ पृष्ठभाग

नेपाल राष्ट्र बैंकबाट टकमरी भई प्रचलनमा आउने असर्फीमा तौल उल्लेख गर्ने प्रचलन नरहेको हुँदा १० ग्राम, ५ ग्राम र २.५ ग्रामको असर्फीको व्यास (

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

आकार) फरक भएतापनि तीनवटै असर्फीमा उल्लेखित पृष्ठभागको ढाँचा समान रहेको छ ।

स्पेशिफिकेशन (असर्फीतर्फ)

तौल	१० ग्राम ±३० मि.ग्रा.	५ ग्राम ±३० मि.ग्रा.	२.५ ग्राम ±३० मि.ग्रा.
व्यास	२७.५ मि.मि	२३.५ मि.मि.	१९ मि.मि.
धातु	शुद्ध सुन	शुद्ध सुन	शुद्ध सुन
सिरेशन	धर्सो भएको	धर्सो भएको	धर्सो भएको
अधिकतम निष्काशन थान	५ हजार	१० हजार	२५ हजार

यसैगरी, उक्त अवसरमा निष्काशित रु.३००। र रु.५। दरको सिक्कामा पृष्ठ भागमा रु.३०० को ठाउँमा रु.५ र Rs 300 को ठाउँमा Rs 5 उल्लेख गरी अन्य सबै विवरण यथावत् नै छ ।

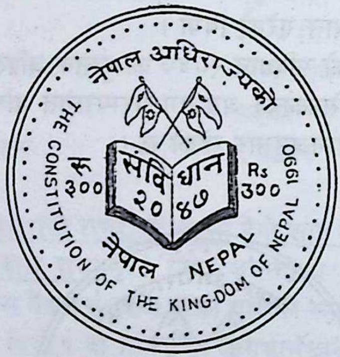

सिक्कातर्फ पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.३००।	रु.५।
तौल	१८ ग्राम ±३०० मि.ग्रा.	८.५ ग्राम
व्यास	३६ मि.मि.	२९ मि.मि.
धातु	९२.५ चाँदी ± १ प्रतिशत	७५ प्रतिशत तामा र २५ प्रतिशत निकेल
सिरेशन	धर्सो भएको	साधा
अधिकतम निष्काशन थान	२५ हजार	५ लाख

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

विश्व खाद्य दिवसको १० औं वार्षिकोत्सवको उपलक्ष्यमा सिक्काको माध्यमबाट खाद्यान्नको महत्त्व दर्शाउन सिक्का टकमरी गरी चलन चल्तीमा ल्याउन F.A.O.ले आफ्ना सदस्य राष्ट्रहरुलाई अनूरोध गरेबमोजिम नेपाल राष्ट्र बैंकले पनि २०४७ सालमा भविष्यको लागि खाद्य (Food For The Future) भन्ने नाराअङ्कित रु.५। दरको सिक्का टकमरी गराई प्रचलनमा ल्याएको थियो । जसको अग्रभाग पुरानै शैलीमा रही साल मात्र २०४७ अङ्कित छ भने पृष्ठभाग निम्नानुसार रहेको छ :

पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.५।
तौल	८.५ ग्राम
व्यास	२९ मि.मि.
धातु	७५ प्रतिशत तामा, २५ प्रतिशत निकेल
सिरेशन	साधा
अधिकतम निष्काशन थान	१० लाख

२०२२ सालमा स्थापित **राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक**ले २०४७ सालमा आफ्नो स्थापनाकालको रजत महोत्सव मनाउने शिलशिलामा स्मारिका सिक्का प्रचलनमा ल्याउनको लागि अनुरोध गरेबमोजिम बैंकले २०४७ सालमा रु.३००। दरको चाँदीको स्मारिका सिक्का प्रचलनमा ल्याएको थियो । यस सिक्काको अग्रभाग पनि पुरानै ढाँचामा रही साल मात्र २०४७ अङ्कित छ भने पृष्ठभागको डिजाइन निम्नानुसार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

पृष्ठभाग

रहेको छ :

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.३००।
तौल	१८ ग्राम ±३०० मि.ग्रा.
व्यास	३६ मि.मि.
धातु	९२.५ प्रतिशत चाँदी ±१ प्रतिशत
सिरेशन	धर्सो भएको
अधिकतम निष्काशन थान	२० हजार

विक्रम सम्वत् २०४७ तदनुसार सन् १९९० मा बाल-बालिकाको सुरक्षा हेतु सिक्काको माध्यमबाट जनमानसमा बाल-बालिकाको महत्त्व दर्शाउन बाल-बालिका बचाऔं (Save The Children) को नारा अङ्कित १ तोलाको असर्फी र रु.२५०। दरको चाँदीको सिक्का बैंकले Spink Modern Collections Ltd., England द्वारा टकमरी गराई निष्काशन गरेको थियो। यो असर्फी तथा सिक्काको अग्रभाग परम्परागत डिजाइनमा नै रहेको छ भने पृष्ठभाग यस प्रकार छ :

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

असर्फीतर्फ पृष्ठभाग

चाँदीतर्फ पृष्ठभाग

<u>असर्फीको स्पेशिफिकेशन</u>

तौल	११.६६ ग्राम
व्यास	२८ मि.मि.
शुद्धता	९०० टच सुन (१००० मा)
सिरेशन	भएको
धातु	सुन
स्तर	प्रूफ
अधिकतम निष्काशन थान	३ हजार

<u>सिक्काको स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.२५०।
तौल	१९.४४ ग्राम
व्यास	३६ मि.मि.
शुद्धता	९२५टच
सिरेशन	भएको
धातु	चाँदी
स्तर	प्रूफ
अधिकतम निष्काशन थान	२० हजार

नेपालमा २०४६ सालको जनआन्दोलन पश्चात् प्राप्त प्रजातान्त्रिक पद्धति अनुरुप निर्वाचित भई आएका सांसदहरुको प्रथम संसद अधिवेशन २०४८ को

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

विशेष अवसरमा स्मारिकाको रुपमा असर्फी, चाँदीको सिक्का तथा क्युप्रोनिकलको सिक्का निष्काशन गर्न संसद सचिवालयबाट बैंकलाई विशेष अनुरोध भै आएबमोजिम नेपाल राष्ट्र बैंकले पनि संसदको प्रथम अधिवेशन सम्पन्न हुने सु-अवसरमा ५ ग्रामको असर्फी, रु. ३००। दरको चाँदीको सिक्का र रु. ५। दरको क्युप्रोनिकल धातुको सिक्का निष्काशन गरेको थियो ।

उपरोक्त असर्फी तथा सिक्काको अग्रभागमा साल मात्र २०४८ राखी अन्य विवरण यथावत् नै राखिएको छ भने पृष्ठभाग यस प्रकार छ :

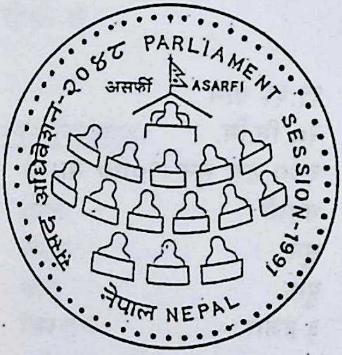

असर्फीतर्फ पृष्ठभाग

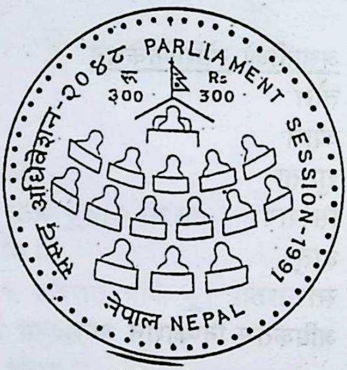

चाँदीतर्फ पृष्ठभाग

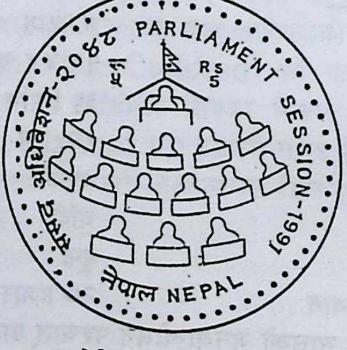

क्युप्रोनिकेलतर्फ पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

स्पेशिफिकेन

दर	असर्फी	दर	रु.३००।	दर	रु.५।
तौल	५ ग्राम ± ३० मि.ग्राम	तौल	१८ ग्राम ± ३० मि.ग्रा.	तौल	८.५ ग्राम
व्यास	२३.५ मि.मि.	व्यास	३६ मि.मि.	व्यास	२९ मि.मि.
धातु	शुद्ध सुन	धातु	९२.५ प्रतिशत चाँदी ±१ तामा ७.५ प्रतिशत	धातु	७५प्र.श.तामा, २५ प्रतिशत निकेल,
सिरेशन	धर्सो भएको	सिरेशन	धर्सो भएको	सिरेशन	साधा
अधिकतम निष्काशन थान	५ हजार	अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार	अधिकतम निष्काशन थान	१ लाख

राष्ट्रिय वीमा संस्थानले आफ्नो स्थापनाकालको २५ वर्ष (२०२४ २०४९) पुगेको उपलक्ष्यमा चाँदीको स्मारिका सिक्का निष्काशन गरी प्रचलनमा ल्याउन अनुरोध गरेबमोजिम बैंकले २०४९ सालमा राष्ट्रिय वीमा संस्थानको लोगोअङ्कित रु.३००। दरको चाँदीको स्मारिका सिक्का निष्काशन गरेको थियो । जसको अग्रभाग परम्परागत ढाँचामा नै रहेको छ भने पृष्ठभाग निम्न बमोजिम रहेको छ :

पृष्ठ भाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.३००।
वजन	१८ ग्राम (±३०० मि.ग्रा.)
व्यास	३६ मि.मि.
धातु	चाँदी ९२.५ प्रतिशत ±१ प्रतिशत
धर्सो	भएको
स्तर	साधारण
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार

कृषि विकास बैंक स्थापना भएको २५ वर्ष (२०२४-२०४९) पुगेको उपलक्ष्यमा नेपाल राष्ट्र बैंकले रु.३००। दरको चाँदीको स्मारिका सिक्का निष्काशन गरेको थियो। यस सिक्काको अग्रभाग परम्परागत डिजाइनमा रही साल मात्र २०४९ अङ्कित गरिएको छ भने पृष्ठभाग निम्न अनुसार रहेको छ :-

पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.३००।
वजन	१८ ग्राम (±३०० मि.ग्राम)
व्यास	३६ मि.मि.
धातु	चाँदी ९२.५ प्रतिशत (±१ प्रतिशत)
धर्सो	भएको
स्तर	साधारण
अधिकतम निष्काशन थान	दश हजार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

MDM Deutsche Munze, Germany बाट बिभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय खेल तथा नेपालका दुर्लभ बन्यजन्तुको लोगो अङ्कित गरी बिभिन्न किसिमका सुन तथा चाँदीका सिक्का निष्काशन गरी अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा विक्री-वितरण गर्ने स्वीकृतिको लागि नेपाल राष्ट्र बैंकलाई एक प्रस्ताव उक्त कम्पनीले पठाएको थियो । यसरी सिक्का छापी बिदेशमा विक्री-वितरण गर्दा सिक्का तथा असर्फीको माध्यमबाट अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा नेपाललाई चिनाउन सहयोग मिल्ने देखिएकोले नेपाल राष्ट्र बैंकले MDM, Germany लाई निम्न लोगो अङ्कित सुन तथा चाँदीका सिक्का निष्काशन गर्न स्वीकृति दिएकोमा MDM ले बिभिन्न सालमा निम्न अनुसारका सिक्का निष्काशन गरी अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा विक्री-वितरण गरेको थियो भने नेपाल राष्ट्र बैंकले स्थानीय विक्रीको लागि सिक्का तथा असर्फी झिकाई विक्री-वितरण गरेको थियो ।

MDM, Germany द्वारा निष्काशित सिक्काहरु

Red Panda

नेपालकै दुर्लभ जन्तु मानिने हाब्रे (Red Panda)को लोगो अङ्कित गरी निष्काशन गरिएको रु.५००। दरको चाँदीको सिक्काको अग्रभाग परम्परागत ढाँचामा रही साल मात्र २०४९ अङ्कित गरिएको छ भने पृष्ठभागको लोगो निम्न अनुसार रहेको छ :-

पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.५००।
तौल	३१.४७ ग्राम
शुद्धता	९२५ टच चाँदी
गुणस्तर	प्रूफ
व्यास	३८.६१ मि.मि.
सिरेशन	भएको
न्यूनतम/अधिकतम निष्काशन थान	५ हजार/१० हजार

Boxing

सन् १९९२ मा Barcelona Spain मा सञ्चालन भएको Summer Olympic Games मा समावेश गरिएको Boxing खेलको स्मरणार्थ Boxer हरुको लोगो अङ्कित गरी निष्काशन गरिएको चाँदीको सिक्काको अग्रभागको डिजाइन परम्परागत नै रही साल मात्र २०४९ गरिएको छ भने पृष्ठभागको लोगो निम्न अनुसार रहेको छ :

पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.५००।
तौल	३१.४७ ग्राम
शुद्धता	९२५ टच चाँदी
गुणस्तर	प्रूफ
व्यास	३८.६१ मि.मि.
सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान	५ सय

Sky Jumping

यसैगरी सन् १९९२ मा नै Albertvilla France मा सञ्चालन भएको Winter Olympic Games को उपलक्ष्यमा Sky Jumpier को लोगो अङ्कित गरी निष्काशित चाँदीको सिक्काको अग्रभाग परम्परागत ढाँचामा नै राखी साल मात्र २०४९ अङ्कित गरिएको छ भने पृष्ठभागको लोगो निम्न अनुसार छ :-

पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.५००।
तौल	३१.४७ ग्राम
शुद्धता	९२५ टच चाँदी
गुणस्तर	प्रूफ
व्यास	३८.६१ मि.मि.
सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान	५ सय

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

World Cup Football 1994

सन् १९९४ मा अमेरिकाको लस एन्जेलसमा सम्पन्न भएको World Cup Football को उपलक्ष्यमा MDM द्वारा निष्काशित रु.५००। दरको चाँदीको स्मारिका सिक्का अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रचलनमा आएको थियो । विश्वकप फुटवल १९९४ सञ्चालन हुनुभन्दा दुईवर्ष अघि अर्थात सन् १९९२ मा नै यो सिक्का प्रचलनमा ल्याउनाले यस सिक्काले World Cup Football को महत्त्व बढाउन तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा प्रचार-प्रसार गर्न सहयोग पुऱ्याएको थियो ।

सन् १९९२ मा नै बजारमा आएको World Cup Football 94 को सिक्काको अग्रभाग परम्परागत डिजाइनमा नै राखिएको छ भने सिक्का निष्काशन साल २०४९ मात्र फरक गरिएको छ ।

World Cup 94 को सिक्काको पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.५००।
तौल	३१.४७ ग्राम
शुद्धता	९२५ टच चाँदी
गुणस्तर	प्रूफ
व्यास	३८.६१ मि.मि.
सिरेशन	भएको
न्यूनतम/अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार/२५ हजार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

Tiger and Bear

नेपालका दुर्लभ बन्यजन्तु मानिने बाघ र भालूको लोगो अङ्कित गरी सिक्का निष्काशन गर्न MDM, Germany लाई नेपाल राष्ट्र बैंकले स्वीकृति दिएकोमा MDM, Germany ले २०५० सालमा नेपालमा पाइने बाघ र भालूको लोगो अङ्कित सिक्का निष्काशन गरेको थियो । उपरोक्त दुबै सिक्काको अग्रभाग परम्परागत रही साल मात्र २०५० राखिएको छ भने पृष्ठभागको लोगो निम्नबमोजिम रहेको छ ।

बाघको लोगो अङ्कित सिक्काको पृष्ठभाग

भालूको लोगो अङ्कित सिक्काको पृष्ठभाग

<u>दुबै सिक्काको स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.५००।
तौल	३१.४७ ग्राम
शुद्धता	९२५ टच चाँदी
गुणस्तर	प्रूफ
व्यास	३८.६१ मि.मि.
सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान	५००/५००

तेञ्जिङ्ग नोर्गे र शर एडमण्ड हिलारीद्वारा विश्वको सर्वोच्च शिखर सगरमाथा प्रथम पटक सफल आरोहण गरेको ४० औं वर्ष (२०१०-२०५०) पुगेको उपलक्ष्यमा नोर्गे र हिलारीको तस्वीर र <u>सगरमाथा विजय २०१०-२०५०</u> अङ्कित गरी ५ तोलाको असर्फी, रु.२५०० र रु.५०० दरको चाँदीको सिक्का बैंकले २०५० सालमा निष्काशन गरी प्रचलनमा ल्याएको थियो । यी

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

असर्फी तथा सिक्काहरु Royal Mint, London मा टकमरी गराई अन्तर्राष्ट्रिय बजारलगायत नेपालमा पनि विक्री-वितरण भइरहेको छ । यी असर्फी तथा सिक्काको अग्रभागमा साल मात्र २०५० रही अन्य ढाँचा परम्परागत रहेको छ भने पृष्ठभाग निम्नानुसार रहेको छ ।

असर्फीतर्फ पृष्ठ भाग

चाँदीको सिक्कातर्फ पृष्ठ भाग

रु.२५००। र रु.५००। दरको चाँदीको सिक्काको पृष्ठ भागमा रु.२५०० को सट्टा रु.५०० अङ्कित गरी अन्य विवरण समान रहेको छ ।

स्पेशिफिकेशन

दर	असर्फी	दर	२५००।	५००।
तौल	४६.६४ ग्राम (४ तोला)	तौल	५ औंस	२८.२८० ग्राम
व्यास	३८.६१ मि.मि.	व्यास	६५ मि.मि.	३८.६१ मि.मि
धातु	९१६ टच सुन	धातु	९९९ टच चाँदी	९२५ टच चाँदी
आकार	गोलाइ	आकार	गोलाई	गोलाइ
अधिकतम निष्काशन थान	१००	अधिकतम निष्काशन थान	३ हजार	१० हजार

२०५१ सालमा Singapore Mint मा टकमरी गराई निष्काशन गरिएका १ औंस, १/४ औंस, १/१० औंस र १/२० औंसको असर्फीमा बुद्धको मुहार र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधा वक्ष देखिएको लोगोअङ्कित गरिएको छ भने रु.२५०० र रु.५००।- दरको चाँदीको सिक्कामा भगवान् बुद्धले पिण्डपात्र हातमा लिएको तस्वीर र स्वयम्भू महाचैत्यको तस्वीर अङ्कित गरी सिक्का निष्काशन गरिएको छ। एकै पटक निष्काशन भएतापनि पृष्ठभागको लोगो फरक-फरक गरी सिक्का तथा असर्फी निष्काशन गरिएको यो पहिलो पटक हो।

उपरोक्त असर्फी तथा सिक्काको अग्रभागको लोगो साविकै कायम गरिएको छ भने पृष्ठभागमा असर्फीतर्फ १ औंस, १/४ औंस, १/१० औंस र १/२० औंसको असर्फीको लोगोमा तौल मात्र फरक छ भने अन्य ढाँचा सबैमा समान छ। त्यस्तै चाँदीको सिक्कातर्फ पनि सिक्काको दरमा रु.२५००।- र रु.५००। गरी अन्य ढाँचा समान नै राखिएको छ।

असर्फीतर्फ पृष्ठ भाग

<u>स्पेशिफिकेशन (असर्फी तर्फ)</u>

दर	असर्फी	असर्फी	असर्फी	असर्फी
तौल	१ औंस	१/४ औंस	१/१० औंस	१/२० औंस
व्यास	३२.१२ मि.मि.	२१.९६ मि.मि.	१७.९५ मि.मि	१३.९२ मि.मि.
धातु	९९९.९ शुद्ध सुन	९९९.९ शुद्ध सुन	९९९.९ शुद्ध सुन	९९९.९ शुद्ध सुन
सिरेशन	धर्सो भएको	धर्सो भएको	धर्सो भएको	धर्सो भएको
स्तर	प्रूफ	प्रूफ	प्रूफ	प्रूफ
अधिकतम निष्काशन थान	२५००	१५ हजार	१५ हजार	१५ हजार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

चाँदीको सिक्कातर्फ पृष्ठ भाग

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.२५००।	रु.५००।
तौल	५ औंस	१ औंस
व्यास	६५ मि.मि.	३८.७ मि.मि.
धातु	९२५ चाँदी	९२५ चाँदी
सिरेशन	धर्सो भएको	धर्सो भएको
स्तर	प्रूफ	प्रूफ
अधिकतम निष्काशन थान	३ हजार	१५ हजार

सन् १९१९ मा स्थापना भएको **अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठन**ले आफ्नो स्थापनाकालको ७५ औं वार्षिकोत्सव विश्वव्यापी रुपमा मनाउन यसका सदस्य राष्ट्रहरुलाई अनुरोध गरेबमोजिम नेपाल राष्ट्र बैंकले २०५१ साल तदनुसार १९९४ मा (१९१९-१९९४) रु.३००। दर र रु.५। दरको सिक्का निष्काशन गरी अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनको आह्वानलाई सफल पार्नमा सहयोग पुऱ्याएको छ।

अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनको लोगोअङ्कित गरी निष्काशित गरिएका सिक्काहरुको अग्रभागमा साल मात्र निष्काशित साल २०५१ राखी अन्य ढाँचा पुरानै कायम छ भने पृष्ठ भागमा पनि रु.३०० को ठाउँमा रु.१० र Rs 300 को ठाउँमा Rs 10 राखि अन्य डिजाइन दुबै सिक्कामा समान राखिएको छ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

सिक्काको पृष्ठभाग

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु. ३००।	रु.१०।
तौल	१८ ग्राम (+३०० मि.ग्रा.)	८.५ ग्राम (+३० मि.ग्रा
व्यास	३६ मि.मि.	२९ मि.मि.
धातु	चाँदी ९२.५ प्रतिशत +१ प्रतिशत	७५ प्रतिशत तामा, २५ प्रतिशत निकेल
धर्सो	धर्सो भएको	नभएको
स्तर	साधारण	साधारण
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार	१० लाख

<u>अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष</u> (International Monetary Fund) र <u>विश्वबैंक</u> (The World Bank)ले आफ्नो स्थापनाकालको ५० औं वर्ष मनाउन लागेको उपलक्ष्यमा सन् १९९४ मा आफ्ना सदस्य राष्ट्रहरुलाई उक्त संस्थालाई सस्मरण गर्ने खालका सिक्का निष्काशन गर्न अनुरोध गरे बमोजिम नेपाल राष्ट्र बैंकले २०५१ सालमा निम्न दर र तौलका असर्फी तथा सिक्का निष्काशन गरी प्रचलनमा ल्याएको थियो ।

उपरोक्त अवसरमा निष्काशन गरिएका ४ किसिमका असर्फी तथा सिक्काको अग्रभाग परम्परागत विवरणमा नै रही साल मात्र २०५१ राखिएको छ ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

· अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषको लोगोअङ्कित असर्फीको पृष्ठभाग

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	असर्फी
तौल	१० ग्राम ±३०० मि.ग्रा.
व्यास	२७.५ मि.मि.
धातु	शुद्ध सुन
सिरेशन	धर्सो भएको
अधिकतम निष्काशन थान	५ हजार

<u>अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष</u> ५० औं वर्ष पुगेको उपलक्ष्यमा निष्काशित रु.५००। दरको चाँदीको सिक्काको पृष्ठभाग माथि उल्लेख भएको असर्फीकै पृष्ठभाग सरह छ भने नेपालीमा असर्फी लेखिएको ठाउँमा रु.५०० र अंग्रेजीमा ASARFI लेखिएको ठाउँमा Rs 500 उल्लेख गरिएको छ।

<u>चाँदीको सिक्काको स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.५००।
तौल	३५ ग्राम
शुद्धता	९२५ टच चाँदी
व्यास	४० मि.मि.
सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

बिश्व बैंकको ५० औं वार्षिकोत्सवमा नेपाल राष्ट्र बैंकद्वारा निष्काशन गरिएको असर्फीको पृष्ठभाग :

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	असर्फी
तौल	१० ग्राम ±३०० मि.ग्रा.
व्यास	२७.५ मि.मि.
धातु	शुद्ध सुन
सिरेशन	धर्सो भएको
अधिकतम निष्काशन थान	५ हजार

उक्त अवसरमा प्रचलनमा ल्याइएको चाँदीको सिक्काको पृष्ठभागको ~~लोगो पनि~~ असर्फीको लोगो सरह नै छ भने ~~नेपालीमा~~ असर्फी अङ्कित गरेको ठाउँमा रु.५०० र अंग्रेजीमा ASARFI अङ्कित गरेको ठाउँमा Rs. 500 उल्लेख गरिएको छ ।

<u>चाँदीको सिक्काको स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.५००।
तौल	३५ ग्राम
शुद्धता	९२५ टच चाँदी
व्यास	४० मि.मि.
सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

नेपाल राष्ट्र बैंकले हालसम्म निष्काशन गरेको असर्फी तथा सिक्कामा नेपाली भाषा र अंग्रेजी भाषा प्रयोग गर्दै आएकोमा २०५२ सालमा B.H.Mayer's, Germany बाट निष्काशित असर्फी र चाँदीको सिक्कामा चिनीयाँ भाषाको समेत प्रयोग गरी सिक्का निष्काशन गरिएको छ। यस सिक्काको लोगोमा बीचमा कमलको फूल र त्यसभन्दा माथि दायाँतर्फ नेपालीमा कमल र चिनियाँ भाषामा पनि कमलअङ्कित गरिएको छ। बौद्ध सम्प्रदायमा कमलको फूललाई सौभाग्यको प्रतीकको रुपमा लिइने हुनाले दक्षीण पूर्व एशियाली मुद्रा संग्रहकर्ताहरुको चाहना अनुरुप यो सिक्का निष्काशन गरिएको हो।

कमलको फूलको लोगोअङ्कित ५ औंस, १/२ औंस र १/४ औंसको असर्फीको पृष्ठभागमा असर्फीको तौलमा मात्र १/२ औंसको ठाउँमा ५ औंस र १/४ औंस राखी अन्य विवरण सबै समान छ भने असर्फी तथा चाँदीको सिक्काको अग्रभाग अन्य सिक्काहरुको डिजाइन अनुसार नै रही साल मात्र २०५२ राखिएको छ।

असर्फीतर्फ पृष्ठभाग

चाँदीतर्फ पृष्ठभाग

असर्फीको स्पेशिफिकेशन

दर	असर्फी	असर्फी	असर्फी
तौल	५ औंस	१/२ औंस	१/४ औंस
धातु	९९९.९ सुन	९९९.९ सुन	९९९.९सुन
व्यास	६५ मि.मि.	३० मि.मि.	२२.५ मि.मि.
सिरेशन	भएको	भएको	भएको
स्तर	प्रूफ	प्रूफ	प्रूफ
अधिकतम निष्काशन थान	१८०	१ हजार	१ हजार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

<u>चाँदीको सिक्काको स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.५००।
तौल	१ औंस
मिश्रण धातु	९९९ टच चांदी (कमलको फूलमा सुन प्लेटिङ्ग)
व्यास	३८ मि.मि.
सिरेशन	भएको
स्तर	प्रूफ
अधिकतम निष्काशन थान	१५ हजार

उक्त चाँदीको सिक्कामा चाँदी तथा स्वर्ण प्लेटीङ्ग गर्दा दुई रङ्गको देखिन्छ। तसर्थ यो नेपालको पहिलो Bi-colour Coin हुन पुगेको छ।

नेपाल अपाङ्ग संघले आफ्नो स्थापनाकालको २५ वर्ष पुगेको उपलक्ष्यमा मनाउन लागेको रजत महोत्सवको अवसरमा बैंकलाई स्मरणात्मक सिक्का निष्काशन गरिदिन अनुरोध गरेबमोजिम बैंकले २०५२ सालमा रु.२५०। र रु.१०। दरको स्मारिका सिक्का निष्काशन गरी प्रचलनमा ल्याएको थियो। उपरोक्त दुबै सिक्काको अग्रभाग पुरानै डिजाइन अनुसार रहेको छ भने पृष्ठभाग निम्नानुसार छ।

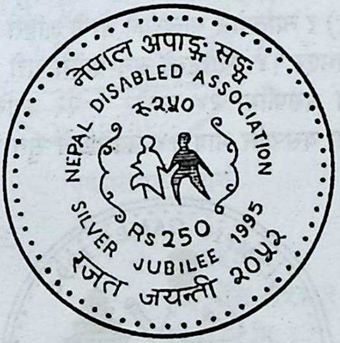

पृष्ठभाग

रु.१०। दरको सिक्काको डिजाइन पनि उपरोक्त अनुसार नै छ भने सिक्काको दर रु.२५० को सट्टा रु.१० र Rs 250 को सट्टा Rs 10 राखिएको छ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.२५०।	रु.१०।
आकार	गोलो	गोलो
व्यास	३६ मि.मि.	२९ मि.मि.
धातु	९२.५ प्रतिशत चाँदी +१ ७.५ प्रतिशत अन्य	७५ प्रतिशत तामा, २५ प्रतिशत निकेल
सिरेशन	धर्सो भएको	साधा
तौल	१८ ग्राम +३०० मि.मि.	८.५ ग्राम
अधिकतम निष्काशन थान	५ हजार	५ लाख

सन् १९९२ को Olympic Games भएको चार बर्षपछि अर्थात् सन् १९९६ मा Olympic Games मा समावेश भएको Runner र Decathlon को लोगोअङ्कित गरी दुई किसिमका असर्फी र सिक्का MDM, Germany ले निष्काशन गरेको थियो।

उपरोक्त दुबै असर्फी तथा सिक्काको अग्रभाग परम्परागत ढाँचामा नै राखी साल मात्र २०५२ राखिएको छ भने पृष्ठभागको लोगो फरक-फरक राखिएको छ।

Runner

Olympic Games 1996 को उपलक्ष्यमा निष्काशित सुनको सिक्कामा धावक (Runner) र न्यातपोल मन्दिरको लोगो अङ्कित गरिएको छ। यो असर्फी भएता पनि शुद्ध सुनको नभएर १४ क्यारेटको सुन प्रयोग गरी बनाइएको छ। यसभन्दा अघि निष्काशन गरिएका असर्फीमा २४ क्यारेट र २२ क्यारेटको सुन प्रयोग गरी असर्फी उत्पादन गरिएकोमा यसपालि मात्र १४ क्यारेटको सुन प्रयोग गरिएको छ।

Runner को लोगो अङ्कित असर्फीको पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	असर्फी
तौल	७.७७६ ग्राम
व्यास	२५ मि.मि.
धातु	५८३.३/१००० सुन (१४ क्यारेट)
सिरेशन	भएको
स्तर	प्रूफ
अधिकतम निष्काशन थान	३ हजार

Decathlon

Decathlon को लोगो अङ्कित सिक्काको पृष्ठभागमा एथलेटिक्सको १० किसिमका खेलहरु समावेश गरी बनाइएको छ।

पृष्ठभागको लोगो

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.२५००।
तौल	५ औंस (१५५.२ ग्राम)
व्यास	६५ मि.मि.
धातु	९९९ शुद्ध चाँदी
सिरेशन	भएको
स्तर	प्रूफ
अधिकतम निष्काशन थान	५ हजार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

World Cup Football 1998

सन् १९९८ मा France मा सञ्चालन भएको World Cup Football लाई संस्मरण गर्ने गरी MDM द्वारा नै रु.४००० अङ्कित गरी १४ क्यारेटको सुनको सिक्का प्रचलनमा ल्याइएको छ। यसभन्दा अघि निष्काशित असर्फी र सुनको सिक्कामा दर लेख्ने चलन थिएन भने यही सुनको सिक्कामा मात्र रु.४००० अङ्कित गरिएको छ। यो सुनको सिक्का विश्वकप शुरु हुनुभन्दा अगावै सन् १९९६ (२०५३) मा नै अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा निष्काशन भएको थियो।

यो सुनको सिक्काको अग्रभाग पनि अन्य सिक्काको जस्तै परम्परागत रुपमा रही साल मात्र २०५३ अङ्कित गरिएको छ भने पृष्ठभाग निम्न अनुसार रहेको छ।

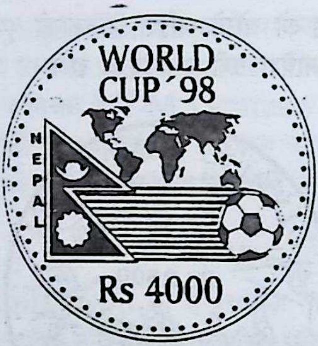

पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.४०००।
तौल	७.७७६ ग्राम
व्यास	२५ मि.मि.
धातु	५८३.३/१००० सुन (१४ क्यारेट)
सिरेशन	भएको
स्तर	पूर्फ
अधिकतम निष्काशन थान	१ हजार

श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव सरकारद्वारा गद्दी आरोहण गरिबक्सेको रजत महोत्सव (२०२८-२०५३)को विशेष अवसरमा नेपाल राष्ट्र बैंकले गद्दी आरोहण रजत महोत्सवको लोगो अङ्कित रु.५०००।, रु.२०००। को चाँदीको

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

स्मारिका सिक्का र रु.२५। दरको क्युप्रोनिकल धातुको स्मारिका सिक्का निष्काशन गरेको थियो ।

श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर बिक्रम शाहदेव सरकारको गद्दी आरोहण रजत महोत्सवको शुभ अवसरमा निष्काशित रु.५०००। र रु.२०००। दरको चाँदीका सिक्काले नेपाली मुद्राको इतिहासमा एउटा छुट्टै पहिचान राखेका छन् । किनकि नेपाली सिक्काको इतिहासमा रङ्गीन सिक्का निष्काशन भएको यो पहिलो पटक हो ।

उपरोक्त तीन किसिमका स्मारिका सिक्का मध्ये रु.५०००। र रु.२०००। दरका चाँदीका सिक्का Valcambi Mint, Switzerland मा टकमरी गराई निष्काशन गरिएको थियो भने रु.२५। दरको क्युप्रोनिकलको सिक्का नेपाल राष्ट्र बैंक, टक्सार विभागबाट नै टकमरी गरी निष्काशन गरिएको थियो ।

माथि उल्लेखित तीनै किसिमका स्मारिका सिक्काको अग्रभाग परम्परागत ढाँचामा नै राखी साल मात्र २०५३ राखिएको छ भने पृष्ठभाग निम्नानुसार राखिएको छ :

रु.५०००। दरको चाँदीको सिक्का

पृष्ठभाग

रु.२०००। दरको सिक्कामा रु.५०००। को ठाउँमा रु.२०००। अङ्कित छ भने रु.२५। को सिक्कामा पनि रु.५०००। को ठाउँमा रु.२५। अङ्कित गरी अन्य डिजाइन रु.५०००। को सिक्काको समान राखिएको छ ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.५०००।	रु.२०००।	रु.२५।
तौल	५ औंस	१ औंस	८.५ ग्राम
व्यास	६५ मि.मि.	४० मि.मि.	२९ मि.मि.
धातु	९९९ टच चाँदी	९९९ टच चाँदी	क्यूप्रोनिकल
सिरेशन	भएको	भएको	नभएको
स्तर	प्रूफ	प्रूफ	साधारण
अधिकतम निष्काशन	२५०० थान	५ हजार थान	२५ हजार थान

UNICEF ले आफ्नो स्थापनाकालको ५० औं वर्ष मनाउने शिलशिलामा बालबालिकाहरुको क्रियाकलापसँग सम्बन्धित स्मारिका सिक्का निष्काशन गर्न बैंकलाई अनुरोध गरेको थियो। नेपाल राष्ट्र बैंकले नेपालीको दोस्रो ठूलो पर्व भाइटीकालाई स्मरण गर्ने किसिमको सिक्का निष्काशन गर्न प्रस्ताव गरेकोमा UNICEF बाट सहर्ष यसको स्वीकृति प्राप्त भएको थियो। यस सिक्काको अन्तर्राष्ट्रिय विक्रीबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको केही अंश विश्वका बालबालिकाको निमित्त खर्च गरिनेछ भने केही अंश नेपाललाई प्राप्त हुनेछ।

उक्त सिक्काको अग्रभागको लोगो परम्परागत ढाँचामा नै राखी साल मात्र २०५३ अङ्कित गरिएको छ भने पृष्ठभागको डिजाइन निम्न अनुसार रहेको छ।

पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.५००।
धातु	९२५ टच चाँदी
तौल	१९.४४ ग्राम
व्यास	३६ मि.मि.
सिरेशन	भएको
स्तर	प्रूफ
अधिकतम निष्काशन थान	२५ हजार

भगवान् गौतम बुद्धको प्रतिमा अङ्कित गरी २०५१ सालमा Singapore Mint, Singpaore द्वारा निष्काशन गरिएका असर्फी तथा सिक्काको माग नेपाल लगायत अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा अत्यधिक रहेका कारण Singapore Mint ले बुद्धसम्बन्धी नयाँ सिक्का निष्काशनको लागि अनुरोध गरेकोमा बैंकले **मायादेवी र बालक सिद्धार्थ**को प्रतिमाअङ्कित लोगो राखी सिक्का निष्काशन गर्न Singapore Mint, Singapore लाई स्वीकृति दिएको थियो जसमा १ औंस, १/४ औंस, १/१० औंस, १/२० औंस र १/२५ औंस तौलका असर्फी थिए भने रु.१५००। दरको चाँदीको सिक्का थियो।

उपरोक्त असर्फी तथा सिक्काको अग्रभाग परम्परागत रही साल मात्र २०५४ राखिएको छ भने पृष्ठभाग निम्न अनुसार रहेको छ :

असर्फीतर्फ

पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

यस अवसरमा निष्काशित पाँच किसिमका असर्फीमा केवल 1 oz को ठाउँमा 1/4, 1/10 oz गरी तौलको ठाउँमा मात्र परिवर्तन गरिएको छ भने अन्य विवरण सबैमा एउटै छ।

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	असर्फी	असर्फी	असर्फी
तौल	१ औंस	१/४ औंस	१/१० औंस
धातु	९९९.९ सुन	९९९.९ सुन	९९९.९ सुन
व्यास	३२.१२ मि.मि.	२१.९६ मि.मि.	१७.९५ मि.मि.
स्तर	प्रूफ	ब्रिलियण्ट अनसर्कूलेटेड	ब्रिलियण्ट अनसर्कूलेटेड
सिरेशन	भएको	भएको	भएको
रंग	दायांतर्फ भगवान् बुद्धको प्रतिमा रङ्गीन हुने		
अधिकतम निष्काशन थान	२५००	१५ हजार	१५ हजार

दर	असर्फी	असर्फी
तौल	१/२० औंस	१/२५ औंस
धातु	९९९.९ सुन	९९९.९ सुन
व्यास	१३.९२ मि.मि.	१३.९२ मि.मि.
स्तर	ब्रिलियण्ट अनसर्कूलेटेड	ब्रिलियण्ट अनसर्कूलेटेड
सिरेशन	भएको	भएको
निष्काशन थान	१५ हजार	३० हजार थान

चाँदीको सिक्काको पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.१५००।
तौल	१ औंस
धातु	९२५ टच चाँदी
व्यास	३८.७० मि.मि.
स्तर	प्रूफ
सिरेशन	भएको
अधिकतम निष्काशन थान	१५ हजार

<u>Nepal Wildlife Coins</u>

नेपालको सिक्का उत्पादनको इतिहासमा १८ किसिमका सिक्का एकै पटक प्रचलनमा ल्याइएको यो पहिलो पटक हो। यस भन्दा अघिका सिरीजमा एक पटकमा सात/आठ किसिमका सिक्का मात्र प्रचलनमा आएका थिए। साथै यस सिरीजमा निष्काशित असर्फी र सिक्कामध्ये १३ किसिमका असर्फी र सिक्का रङ्गीन छन् भने पाँचथरी साधा छन्।

यस सिरीजमा रहेका १८ वटा असर्फी तथा सिक्काको अग्रभाग परम्परागत रही साल मात्र २०५४ राखिएको छ भने पृष्ठभाग निम्नानुसार रहेको छ :

बाघको लोगो अङ्कित असर्फीको पृष्ठभाग

बाघको लोगो अङ्कित असर्फी पाँच किसिमका छन्, यी असर्फीहरुको पृष्ठभाग सबैको उपरोक्त अनुसार नै रही तौलको ठाउँमा मात्र 5 oz को ठाउँमा 1/2 oz, 1/4 oz र 1/20 oz उल्लेख गरिएको छ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

स्पेशिफिकेशन

दर	असर्फी	दर	असर्फी	दर	असर्फी
धातु	९९९.९ सुन	धातु	९९९.९ सुन	धातू	९९९.९ सुन
तौल	५ औंस	तौल	१/२ औंस	तौल	१/४ औंस
व्यास	६५ मि.मि.	व्यास	३० मि.मि.	व्यास	२२.५ मि.मि.
सिरेशन	धर्सो भएको	सिरेशन	धर्सो भएको	सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	प्रूफ	स्तर	प्रूफ	स्तर	प्रूफ
अधिकतम निष्काशन	८८ थान	अधिकतम निष्काशन	५ सय थान	अधिकतम निष्काशन	१ हजार थान

दर	असर्फी	दर	असर्फी
धातु	९९९.९ सुन	धातू	९९९.९ सुन
तौल	१/४ औंस	तौल	१/२० औंस
व्यास	२२.५ मि.मि.	व्यास	१४ मि.मि.
सिरेशन	धर्सो भएको	सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	प्रूफ	स्तर	प्रूफ
रंङ्ग	पृष्ठ भाग रङ्गीन	रङ्ग	पृष्ठ भाग रङ्गीन
अधिकतम निष्काशन	२ हजार थान	अधिकतम निष्काशन	१५ हजार थान

बाघको लोगोअङ्कित चाँदीको सिक्काको पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.१५००।
धातु	९९९ टच चाँदी
तौल	१ औंस
व्यास	३८ मि.मि.
सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	प्रूफ
अधिकतम निष्काशन थान	२५ हजार

बाघको लोगो अङ्कित क्युप्रोनिकल धातुको सिक्काको पृष्ठभाग

क्युप्रोनिकल धातु प्रयोग गरी रु.१००। को र रु.५०। दरको सिक्का निष्काशन गरिएकोमा रु.५०। दरको सिक्काको पृष्ठभाग माथिकै डिजाइन अनुसार रही केवल Rs 100 को ठाउँमा Rs. 50 उल्लेख गरिएको छ ।

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.१००।	दर	रु.५०।
धातु	क्युप्रोनिकल	धातु	क्युप्रोनिकल
तौल	२५ ग्राम	तौल	२५ ग्राम
व्यास	३८ मि.मि.	व्यास	३८ मि.मि.
सिरेशन	धर्सो भएको	सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	प्रूफ	स्तर	प्रूफ
रङ्ग	पृष्ठ भाग रङ्गीन	अधिकतम निष्काशन थान	२५ हजार
अधिकतम निष्काशन थान	२५ हजार		

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

गैंडाको लोगो अङ्कित असर्फीको पृष्ठभाग

गैंडाको लोगोअङ्कित गरी पाँच औंस र १/४ औंसको असर्फी निष्काशन गरिएकोमा दुबै असर्फीको पृष्ठभाग उपरोक्त अनुसार नै कायम गरिएको छ भने तौलको ठाउँमा 5 oz को ठाउँमा 1/4 oz मात्र फरक रहेको छ।

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	असर्फी	दर	असर्फी
धातु	९९९.९ सुन	धातु	९९९.९ सुन
तौल	५ औंस	तौल	१/४ औंस
व्यास	६५ मि.मि.	व्यास	२२.५ मि.मि.
सिरेशन	धर्सो भएको	सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	प्रूफ	स्तर	प्रूफ
रङ्ग	पृष्ठ भाग रङ्गीन	रङ्ग	पृष्ठ भाग रङ्गीन
अधिकतम निष्काशन	८८ थान	अधिकतम निष्काशन	२ हजार थान

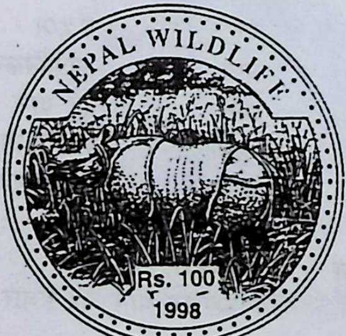

गैंडाको लोगो अङ्कित
क्युप्रोनिकल सिक्काको पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.१००।
धातु	क्युप्रोनिकल
तौल	२५ ग्राम
व्यास	३८ मि.मि.
सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	प्रूफ
रङ्ग	पृष्ठ भाग रङ्गीन
अधिकतम निष्काशन थान	२५ हजार

हात्ती र छावाको लोगोअङ्कित असर्फीको पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

दर	असर्फी
धातु	९९९.९ सुन
तौल	१/४ औंस
व्यास	२२.५ मि.मि.
सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	प्रूफ
रङ्ग	पृष्ठभाग रङ्गीन
अधिकतम निष्काशन थान	२५ हजार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

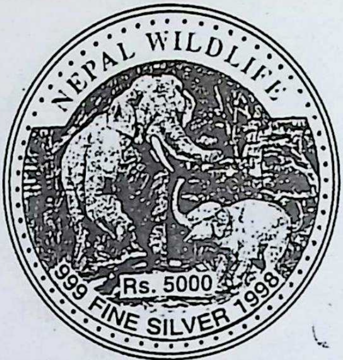

हात्ती र छावाको लोगो अङ्कित चाँदीको सिक्काको पृष्ठभाग

उपरोक्त डिजाइनमा रु.५०००। र रु.२०००। दरको चाँदीको सिक्का निष्काशन गरिएकोमा पृष्ठभागको अन्य विवरण सबै समान राखिएको छ भने Rs 5000 को सट्टा Rs 2000 उल्लेख गरी रु.२००० को सिक्का निष्काशन गरिएको छ ।

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.५०००।-	दर	रु.२०००।-
धातु	९९९ टच चाँदी	धातु	९९९ टच चाँदी
तौल	५ औंस	तौल	१ औंस
व्यास	६५ मि.मि.	व्यास	३८ मि.मि.
सिरेशन	धर्सो भएको	सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	पूफ	स्तर	पूफ
रङ्ग	पृष्ठ भाग रङ्गीन	रङ्ग	पृष्ठभाग रङ्गीन
अधिकतम निष्काशन थान	५००	अधिकतम निष्काशन थान	३ हजार

हिम चितुवाको लोगो अङ्कित असर्फीको पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

हिम चितुवाको लोगो अङ्कित गरी १/१० औंस र १/२० औंसको असर्फीको पृष्ठभागमा तौलबाहेक अन्य डिजाइन उपरोक्त डिजाइन अनुसार नै रहेको छ भने 1/10 oz को ठाउँमा 1/20 oz मात्र फरक गरिएको छ ।

स्पेशिफिकेशन

दर	असर्फी	दर	असर्फी
धातु	९९९.९ सुन	धातु	९९९.९ सुन
तौल	१/१० औंस	तौल	१/२० औंस
व्यास	२० मि.मि.	व्यास	१४ मि.मि.
सिरेशन	धर्सो भएको	सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	प्रूफ	स्तर	प्रूफ
रङ्ग	पृष्ठ भाग रङ्गीन	रङ्ग	पृष्ठभाग रङ्गीन
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार	अधिकतम निष्काशन थान	१५ हजार

चितुवाको लोगों अङ्कित असर्फीको पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

दर	असर्फी
धातु	९९९.९ सुन
तौल	१/४ औंस
व्यास	२२.५ मि.मि.
सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	प्रूफ
रङ्ग	पृष्ठ भाग रङ्गीन
अधिकतम निष्काशन	२ हजार थान

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

चितुवाको लोगो अङ्कित चाँदीको सिक्काको पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.२०००।-
धातु	९९९ टच चाँदी
तौल	१ औंस
व्यास	३८ मि.मि.
सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	प्रूफ
रङ्ग	पृष्ठभाग रङ्गीन
अधिकतम निष्काशन थान	३ हजार

२०५१ र २०५४ सालमा क्रमशः बुद्धको प्रतिमा र मायादेवी र बालक सिद्धार्थको प्रतिमा अङ्कित गरी निष्काशन गरिएका असर्फी तथा सिक्काको माग नेपाल लगायत अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा अत्यधिक रहेका कारण २०५५ सालमा आएर नेपाल राष्ट्र बैंकले **भगवान् बुद्ध र अशोक स्तम्भ**को लोगो अङ्कित विभिन्न दरका असर्फी र चाँदीका सिक्का Singapore Mint मा टकमरी गराई निष्काशन गरेको थियो । यसभन्दा अघि भगवान् बुद्ध सम्बन्धी निष्काशन गरिएको सिक्कामा सुन र चाँदी मात्र प्रयोग गरिएको थियो भने यस सिरिजमा निष्काशन गरिएको सिक्कामा सुन-चाँदीका अतिरिक्त आल्मुनियम ब्रोन्ज धातु प्रयोग गरी सिक्का निष्काशन गरिएको छ ।

भगवान् बुद्ध र अशोक स्तम्भको लोगो अङ्कित गरी निष्काशन गरिएका सिक्कामा असर्फीतर्फ १/२ औंस, १/१० औंस, १/२५ औंस तौलका छन् । त्यसैगरी, चाँदीतर्फ रु.२००० र १५०० दरका छन् भने आल्मोनियम ब्रोन्ज धातुबाट रु.५०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

दरको सिक्का निष्काशन गरिएको छ ।

उपरोक्त असर्फी तथा सिक्काको अग्रभाग परम्परागत नै रही साल मात्र २०५५ अङ्कित गरिएको छ भने पृष्ठभाग निम्न अनुसार रहेको छ :

असर्फीको पृष्ठभाग

१/२ औंस, १/१० औंस र १/२५ औंसको असर्फीको पृष्ठभाग माथि उल्लेख भएबमोजिम नै रही तौलको ठाउँमा मात्र फरक गरिएको छ । अर्थात् 1/2 oz अङ्कित भएको ठाउँमा 1/10 oz र 1/25 oz अङ्कित गरिएको छ ।

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	असर्फी	दर	असर्फी
तौल	१/२ औंस	तौल	१/१० औंस
धातु	९९९.९ सुन	धातु	९९९.९ सुन
व्यास	२७ मि.मि.	व्यास	१७.९५ मि.मि.
स्तर	प्रूफ	स्तर	व्रिलियण्ट अनसर्कूलेटेड
रिमको किसिम	धर्सो भएको	रिमको किसिम	धर्सो भएको
अधिकतम निष्काशन थान	२५ सय	अधिकतम निष्काशन थान	१५ हजार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

दर	असर्फी
तौल	१/२५ औंस
धातु	९९९.९ सुन
व्यास	१३.९२ मि.मि.
स्तर	ब्रिलियण्ट अनसर्कूलेटेड
सिरेशन	धर्सो भएको
अधिकतम निष्काशन थान	३० हजार

रु. २००० अङ्कित चाँदीको सिक्काको पृष्ठभाग

रु.१५००। र रु.५०। दरका सिक्काको पृष्ठभाग पनि रु.२०००। दरका सिक्काको पृष्ठ भाग सरह छ भने दरका ठाउँमा मात्र Rs 2000 को ठाउँमा Rs 1500 र Rs 50 उल्लेख गरिएको छ ।

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु. २०००।
तौल	२०.४० ग्राम (चाँदी २० ग्राम र सुन ०.४० मि.ग्राम)
धातु	९२५ टच चाँदी, ९१६ टच सुन
व्यास	३८.७० मि.मि.
स्तर	प्रूफ
सिरेशन	धर्सो भएको
अधिकतम निष्काशन थान	५ हजार
सिक्कामा हुने बिशेषता	Gold insert feature

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

दर	रु.१५००।	दर	रु.५०।
तौल	२० ग्राम	तौल	१५.५० ग्राम
धातु	९२५ टच चाँदी	धातु	आल्मुनियम ब्रोन्ज
व्यास	३८.७० मि.मि.	व्यास	३८.७० मि.मि.
स्तर	प्रूफ	स्तर	यू.एन.सी.*
रिमको किसिम	धर्सो भएको	रिमको किसिम	धर्सो भएको
अधिकतम निष्काशन	१५ हजार थान	अधिकतम निष्काशन	३० हजार

सिक्कामा हुने बिशेषता Ultra violet feature

मानव अधिकार घोषणापत्र जारी भएको ५० वर्ष पुगेको उपलक्ष्यमा बै.कले संयुक्त राष्ट्र संघद्वारा तयार गरिएको लोगो र ALL HUMAN RIGHTS FOR ALL भन्ने नारा अङ्कित रु. ५००। दरको चाँदीको स्मारिका स्किका १९९८ को Dec. 10 तारिखमा निष्काशन गरेको थियो।

उक्त अवसरमा निष्काशित स्मारिका सिक्काको अग्रभाग परम्परागत ढाँचामा नै रही साल मात्र २०५५ उल्लेख गरिएको छ भने पृष्ठभाग निम्न अनुसार रहेको छ :

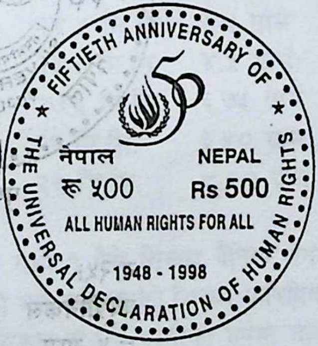

पृष्ठभाग

* यू.एन.सी.= अन सर्कुलेटेड

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.५००
धातु	९९६ टच चाँदी
तौल	२५ ग्राम ३०० मि.ग्राम
व्यास	३८ मि.मि
सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	साधारण
अधिकतम निष्काशन थान	१० हजार

२०३० सालमा स्थापना भएको नेपाल आँखा अस्पतालले मनाउन लागेको रजत जयन्तीको उपलक्ष्यमा स्मारिका सिक्का निष्काशन गर्न बैंकलाई अनुरोध गरेकोमा बैंकले २०५५ सालमा नेपाल आँखा अस्पतालको लोगो अङ्कित गरी रु.२५। दरको स्मारिका सिक्का प्रचलनमा ल्याएको छ ।

नेपाल आँखा अस्पतालको रजत जयन्तीको उपलक्ष्यमा निष्काशन गरिएको सिक्काको अग्रभाग परम्परागत रही साल मात्र २०५५ अङ्कित गरिएको छ भने पृष्ठभाग निम्नअनुसार रहेको छ :

पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.२५।
धातु	क्यूप्रोनिकल
तौल	८.५ ग्राम
व्यास	२९ मि.मि.
सिरेशन	धर्सो नभएको
रङ्ग	सेतो
अधिकतम निष्काशन थान	५० हजार

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

चलन चल्तीका सिक्काहरू (Regular Coins)

देशको माग अनूसार आपूर्ति गर्ने उद्देश्यले निष्काशन गरिएका चलन चल्तीका सिक्काहरुको समय-समयमा सिक्का सिरिजमा परिवर्तन गरी नयाँ ढाँचा, तौल, धातू र व्यासका सिक्काहरु निष्काशन गर्नुपर्ने हुन्छ। अर्को शब्दमा भन्ने हो भने स्वदेशी मुद्राको क्रयशक्तिमा निरन्तर ह्रास आउने तथा विदेशी मुद्राको तुलनामा स्वदेशी मुद्राको अवमूल्यन भइरहने हुनाले सिक्का उत्पादन वा आयात गर्दा टक्सारहरुलाई बढी लागत पर्न जाने हुन्छ। टक्सारहरुलाई बढी लागत पर्न गई सिक्का उत्पादन प्रकृया बढी खर्चिलो हुन जाने हुँदा सिक्काको तौल, आकार, धातु, व्यास परिवर्तन गरी सिक्काको लागतलाई नियन्त्रण गर्न समय-समयमा सिक्काहरुको सिरीजमा परिवर्तन गर्नुपर्ने हुन्छ। यसै अनुरुप २०३९ सालमा श्री ५ को सरकारद्वारा निष्काशित निम्न सिक्काहरुको सिरीजलाई २०५१ सालमा नेपाल राष्ट्र बैंकले परिवर्तन गरेको थियो।

सिक्का सिरीज २०३९ मा निष्काशन गरिएका सिक्काहरुको विवरण

दर	धातु	व्यास	तौल	आकार
१ पैसे	आल्मुनियम	१५ मि.मि.	०.५ ग्राम	गोलाकार
५ पैसे	"	१८ मि.मि.	०.८ ग्राम	"
१० पैसे	"	२१.५ मि.मि.	१.३ ग्राम	"
२५ पैसे	"	२४.५ मि.मि.	१.८ ग्राम	"
५० पैसे	क्युप्रोनिकल	२३.५ मि.मि.	४.५ ग्राम	"
रु.१।	"	२७.५ मि.मि.	६.७५ ग्राम	"
रु.२।	"	२६ मि.मि.	६.५० ग्राम	"
रु.५।	"	२९ मि.मि.	८.५० ग्राम	"

उपरोक्त सिक्काहरु मध्ये १ पैसे सिक्का दैनिक लेनदेनमा उपयोग नभएको कारण उत्पादन बन्द गरियो भने रु.२। दरको सिक्का प्राविधिक कारणले गर्दा उत्पादन हुन सकेन। रु.५। दरको सिक्का चलन चल्तीको रुपमा नल्याई स्मारिका सिक्काको रुपमा निष्काशन गरिएको थियो। रु.१। र ५० पैसाको सिक्कामा २०४४ सालअघि क्युप्रोनिकल धातुको प्रयोग गरिन्थ्यो भने यसपछि निकल, वण्डेड स्टिल धातु (NBS) प्रयोग गरी सिक्का निष्काशन गर्न थालियो।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

सिक्का सिरीज २०५१

नेपाल राष्ट्र बैंकद्वारा २०५१ सालमा निष्काशन गरिएका चलन चल्तीका सिक्काहरुको डिजाइन गर्दा राष्ट्रिय एकतालाई झल्काउन सकियोस् भन्ने उद्देश्यले सिक्काहरुमा श्रीपेच, स्वयम्भू महाचैत्य, वागेश्वरी मन्दिर, जानकी मन्दिर, श्री पशुपतिनाथ मन्दिर र नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ को पुस्तक राखिएको छ ।

२०५१ सालमा निष्काशन गरिएका सिक्काहरुको विवरण यस प्रकार छ :

वरिपरी ६४ थोप्लाभित्र श्री श्री शंख, चक्र, गदा, पद्म र तल्लो भागमा २०५१ रही स्वस्तिक चिन्हभित्र श्री ५ वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव र बीचमा त्रिशूल चिन्ह रहेको छ ।

२०५१ सालमा चलन चल्तीका सिक्काको सिरीजमा परिवर्तन गरी प्रचलनमा ल्याइएका रु.१०।, रु.५।, रु.२। र रु.१। दरका सिक्काको अग्रभाग एउटै छ ।

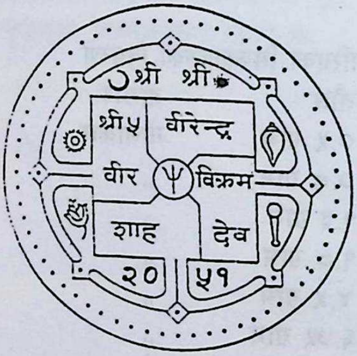

उपरोक्त ४ किसिमका सिक्कामा रहेको अग्रभाग

रु.१०। को पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.१०।
तौल	८ ग्राम
व्यास	२९ मि.मि.
धातु	स्टील ९२ प्रतिशत र अन्य ८-१० प्रतिशत
रंग	सुनौलो
आकार	गोलो
सिरेशन	साधा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

रु.५। को सिक्काको पृष्ठभाग

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.५।
तौल	६.५० ग्राम
व्यास	२७ मि.मि.
धातु	स्टील ९२ प्रतिशत र अन्य ८-१० प्रतिशत
रंग	सुनौलो
आकार	गोलाइ
सिरेशन	साधा

रु.२। को सिक्काको पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.२।
तौल	५ ग्राम
व्यास	२४.५० मि.मि.
धातु	स्टील ९२ प्रतिशत र अन्य ८-१० प्रतिशत
रंग	सुनौलो
आकार	गोलाइ
सिरेशन	साधा

रु.१। को सिक्काको पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.१।
तौल	३.५० ग्राम
व्यास	२२ मि.मि.
धातु	स्टील ९२ प्रतिशत र अन्य ८-१० प्रतिशत
रंग	सुनौलो
आकार	गोलाई
सिरेशन	साधा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

५० पैसे सिक्काको

अग्रभाग   पृष्ठभाग

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	५० पैसा
तौल	१.४० ग्राम
व्यास	२२.५० मि.मि.
धातु	आल्मुनियम ९७ प्रतिशत र म्याग्नेसियम ३ प्रतिशत
रंग	सेतो
आकार	गोलाइ
सिरेशन	साधा

२५ पैसे सिक्काको

अग्रभाग   पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

स्पेशिफिकेशन

दर	२५ पैसा
तौल	१ ग्राम
व्यास	२० मि.मि.
धातु	आल्मुनियम ९७ प्रतिशत र म्याग्नेसियम ३ प्रतिशत
रंग	सेतो
आकार	गोलो
सिरेशन	साधा

१० पैसे सिक्काको

अग्रभाग

पृष्ठभाग

स्पेशिफिकेशन

दर	१० पैसा
तौल	.७० ग्राम
व्यास	१७ मि.मि.
धातु	आल्मुनियम ९७ प्रतिशत र म्याग्नेसियम ३ प्रतिशत
रंग	सेतो
आकार	गोलो
सिरेशन	साधा

संयुक्त राष्ट्र संघको पचासौं वार्षिकोत्सव विश्वभरि विविध कार्यक्रम आयोजना गरी मनाउने शिलशिलामा वैंकले पनि वि.सं. २०५२ (तदनुसार इस्वी १९९५)मा रु.१। दरको Commemorative Cum Circulation Coin निष्काशन गरेको थियो । यस सिक्कामा Brass Plated Steel धातुका प्रयोग गरिंएको छ ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

उक्त अवसरमा निष्काशित सिक्काको अग्रभाग परम्परागत ढाँचामा नै राखिएको छ भने पृष्ठभागको ढाँचा निम्न अनुसार रहेको छ :

पृष्ठभागको डिजाइन

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु. १।
धातु	व्रास प्लेटेड स्टिल
तौल	३.५ ग्राम
व्यास	२२ मि.मि.
सिरेशन	साधा

नेपाल राष्ट्र बैंकले २०५१ सालमा निष्काशन गरेको रु.५।, रु.२। र रु. १। दर का चलनचल्तीका सिक्काहरुको डिजाइनलाई साविकै राखी तौल, व्यास निम्न अनुसार भएको कपर, आल्मुनियम, जिंक र १ प्रतिशत अन्य धातु मिश्रण भएको सुनौलो रंगको सिक्का २०५३ सालमा प्रचलनमा ल्याएको थियो । जुन सिक्काहरुको स्पेशिफिकेशन निम्न अनुसार रहेको छ :

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

दर	रु.५।	रु. २।	रु.१।
व्यास	२५ मि.मि	२५ मि.मि.	२० मि.मि.
तौल	८ ग्राम	५ ग्राम	४ ग्राम
घेरा	धर्सो भएको	साधा	साधा
धातु	तामा ८९, आल्मुनियम ५, जिंक ५, अन्य १%	तामा ८९, आल्मुनियम ५, जिंक ५, अन्य १%	तामा ८९, आल्मुनियम ५,जिंक ५ अन्य १%

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

सन् १९९८ लाई श्री ५ को सरकारले नेपाल भ्रमण वर्ष (VISIT NEPAL: YEAR 1998) मनाउन लागेको सन्दर्भमा नेपाल राष्ट्र बैंकलाई स्मारिका सिक्का निष्काशन गर्न अनुरोध गरेबमोजिम बैंकले Commemorative Cum Circulation Type का रु.१।, रु.२।, रु.५। र रु.१०। दरका सिक्का निष्काशन गरी 1 January 1998 देखि नै प्रचलनमा ल्याएको थियो । यसरी निष्काशनमा ल्याएका सिक्काहरुले विश्व पर्यटन बजारमा देशको व्यापक प्रचार-प्रसार गर्न सहयोग पुऱ्याउने देखिएकोले नेपाल राष्ट्र बैंकले Visit Nepal 1998 को उपलक्ष्यमा उपरोक्त दरका सिक्का निष्काशन गरेको थियो ।

यसरी प्रचलनमा ल्याइएका सिक्काहरुको विवरण यस प्रकार छ :

अग्रभाग : रु.१०।, रु.५।, रु.२। र रु.१। को सिक्काको अग्रभागमा वरिपरि ६४ थोप्लाभित्र श्री श्री चन्द्र, सूर्य, शंख, चक्र, गदा, पद्म र तल्लो भागमा २०५४ रही स्वस्तिक चिन्हभित्र श्री ५ वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव र बीचमा त्रिशुल चिन्ह अङ्कित रहेको छ ।

पृष्ठभाग : वरिपरि ६४ थोप्लाभित्र माथि अर्ध गोलाकार रुपमा श्री भवानी बीचमा Visit Nepal '98 को लोगो र तल बायाँतर्फ नेपालीमा नेपाल, बीचमा रु.१०। को सिक्कामा १०, रु.५। को सिक्कामा ५, रु.२। को सिक्कामा २ र रु.१। को सिक्कामा १ उल्लेख भई दायाँतर्फ रुपैयाँ उल्लेख भएको छ । अर्थात् चारै किसिमका सिक्काको पृष्ठभागमा सिक्काको दर बाहेक अन्य विवरण र लोगो समान छ ।

चारै किसिमका सिक्काको डिजाइन

अग्रभाग

पृष्ठभाग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

स्पेशिफिकेशन

दर	रु.१०।
तौल	१० ग्राम
व्यास	२५ मि.मि.
धातु	कपर ७५ प्रतिशत र निकेल २५ प्रतिशत
सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	साधारण
रंग	सेतो
अधिकतम निष्काशन थान	५० लाख
दर	रु.५।
तौल	८ ग्राम
व्यास	२५ मि.मि.
धातु	कपर ९७ प्रतिशत, जींक २.५ प्रतिशत र टीन .५ प्रतिशत
सिरेशन	धर्सो भएको
स्तर	साधारण
रंग	रातो
अधिकतम निष्काशन थान	१ लाख
दर	रु.२।
तौल	५ ग्राम
व्यास	२५ मि.मि.
धातु	कपर ८९, आल्मुनियम ५, जींक ५,अन्य १ प्रतिशत
सिरेशन	नभएको
स्तर	साधारण
रंग	सुनौलो
अधिकतम निष्काशन थान	१ करोड २५ लाख
दर	रु.१।
तौल	४ ग्राम
व्यास	२० मि.मि.
धातु	कपर ८९, आल्मुनियम ५, जींक ५, अन्य १ प्रतिशत
सिरेशन	नभएको
स्तर	साधारण
रंग	सुनौलो
अधिकतम निष्काशन थान	१ करोड ७५ लाख

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

सुनका सिक्का (Gold Coins)

नेपालमा सुनको मुद्रा (असर्फी)को प्रचलन कहिलेदेखि भयो भन्ने सम्बन्धमा मुद्रा विशेषज्ञ श्री सत्यमोहन जोशीद्वारा लिखित नेपाली राष्ट्रिय मुद्रामा यस प्रकार उल्लेख भएको पाइन्छः-

'पछिल्ला मल्ल राजा जयप्रकाशको पालादेखि यो सुवर्ण मुद्राको प्रचलन भई आएको देखिएता पनि शायद यिनी भन्दा अगाडि पनि यसको प्रचलन थियो होला तर प्रमाण भेटिएको छैन । यसको प्रचलन ज्यादै कम भएकोले यी मुद्राहरुलाई थोरै मात्रामा मात्र टक मार्ने चलन देखिन आउँछ । यो सुवर्ण मुद्रा र चाँदीको मुद्राका ढाँचा विवरण झण्डै एकै प्रकारको देखिन्छ ।'

माथिको यो भनाइबाट के थाहा हुन्छ भने सुवर्ण मुद्राहरु कुनै पर्व विशेषमा टकमरी गर्ने प्रचलन थियो र धेरै कम परिमाणमा मात्र टकमरी गरिन्थ्यो । शायद बहुमूल्य धातुबाट निर्मित हुने हुनाले सर्वसाधरणले खरिद गर्न सक्ने अवस्था थिएन ।

साधारणतया सुवर्ण मुद्राहरु परम्परा अनुसार राज्यारोहण, शुभराज्याभिषेकका विधिहरु सम्पन्न गर्नका निमित्त तथा बाहुली दाखिलाका लागि टकमरी गर्ने प्रचलन रहेको पाइन्छ । यसरी निष्काशन गरिने असर्फीको डिजाइन त्यस समयमा चलन-चल्तीमा ल्याइएका सिक्काको डिजाइनसँग मेल खाने देखिन्छन् । अर्थात् सिक्काको दर अङ्कित गर्ने ठाउँमा असर्फी लेखी अन्य विवरण सबै सिक्काबमोजिम रहेको पाइनछ ।

जयप्रकाश मल्लको समयदेखि शुरु भएको असर्फी उत्पादन सम्बन्धी नीतिमा २०२८ सालअघिसम्म खास फरक नदेखिएतापनि २०२८ सालपछि असर्फी उत्पादनमा विविधता ल्याई सोही अनुसार असर्फी उत्पादन गर्ने गरेको पाइन्छ । जस्तै :

१. श्री ५ महाराजाधिराज महेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवको शासनकालअघिसम्म असर्फीको उत्पादन स्थानीय टक्सारमा मात्र गरिन्थ्यो । तर २०२८ सालपछि विदेशस्थित टक्सारमा पनि टकमरी गराउने नीति लिइएको देखिन्छ ।

२. यसअघिसम्म निष्काशित असर्फीको डिजाइन त्यसै समयमा प्रचलनमा आउने चलन-चल्तीका सिक्काको डिजाइन बमोजिम रही दरको ठाउँमा मात्र असर्फी लेख्ने प्रचलन रहिआएकोमा यसपछि निष्काशित असर्फीका पृष्ठभागमा नेपालका वन्यजन्तुको लोगो, विभिन्न संस्थाको लोगो र अन्य विविध आकृति अङ्कित गरी असर्फी निष्काशन गर्ने गरेको पाइन्छ ।

श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव सरकारको शुभ राज्याभिषेक

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

(२०३१)को शुभ अवसरमा श्री ५ को सरकारले २०३१ सालमा निम्न अनुसारका १० ग्राम, ५ ग्राम र २.५ ग्रामका असर्फी उत्पादन गरेको थियो ।

शुभ राज्याभिषेकको अवसरमा निष्काशन गरिएका असर्फीको

अग्रभाग

पृष्ठ भाग

१० ग्राम
५ ग्राम
२.५ ग्राम
(चौथाइ असर्फी)

<u>स्पेशिफिकेशन</u>

(क)	दर	असर्फी
	तौल	१० ग्राम
	धातु	शुद्ध सुन
	व्यास	२७.५ मि.मि.
(ख)	दर	असर्फी
	तौल	५ ग्राम
	धातु	शुद्ध सुन
	व्यास	२३.५ मि.मि.
(ग)	दर	चौथाई असर्फी
	तौल	२.५ ग्राम
	धातु	शुद्ध सुन
	व्यास	१९ मि.मि.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा

यसरी विभिन्न अवसरहरुमा असर्फीको उत्पादन गरिएतापनि ती असर्फीहरुको उत्पादन सीमित हुनाको कारण सर्वसाधारण अथवा इच्छुक व्यक्तिले असर्फी खरिद गर्न सक्दैनथे। व्रतबन्ध लगायत विभिन्न अवसरका साथै असर्फीलाई गहनाको रुपमा प्रयोग गर्ने गरी जनस्तरमा यसको माग बढेको हुँदा नेपाल राष्ट्र बैंकले २०४२ सालपछि १० ग्राम, ५ ग्रामका असर्फी उत्पादन गरी बैंकको टक्सार विभाग, काठमाडौं वैकिङ्ग कार्यालयलगायत शाखा-उपशाखाबाट पनि असर्फी विक्री गर्न थाल्यो। जनस्तरबाट ठूला असर्फीभन्दा साना दरका असर्फीको माग बढी देखिएकोले बैंकले २०५१सालदेखि २.५ ग्रामको असर्फी उत्पादन गरी विक्री गर्न शुरु गरेकोमा हाल अन्य असर्फीभन्दा २.५ ग्रामको असर्फीको माग नै बढी रहेको छ। उपरोक्त ३ किसिमका असर्फीहरु बैंकको सुन्धारास्थित टक्सार विभागमा नै उत्पादन गरी विक्री गर्ने गरिएको छ।

उपरोक्त तीनै किसिमका असर्फीको अग्रभाग तथा पृष्ठभाग निम्न अनुसार रहेका छन् :

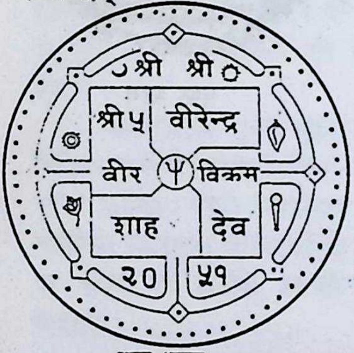

अग्र भाग

पृष्ठ भाग

२०४० देखि २०५५ सालसम्म निष्कासनमा आएका श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव सरकारका नामाङ्कित मुद्राहरु पहिलेभन्दा स्तरीय र आकर्षक रुपमा टकमरी भई चलन चल्तीको रुपमा राष्ट्रिय स्तरमा र स्मृतिको रुपमा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा देखा पर्नु निश्चय नै नेपालको लागि गौरवको कुरा हो।

नेपाली मुद्रामा राष्ट्रको अस्तित्व, सार्वभौमिकता, संस्कृति, कला, इतिहास र राजनीतिका साथै अन्तर्राष्ट्रिय घटनाहरु, वन्यजन्तु र खेलकूद आदिका विषय अंकित हुने हुनाले नेपाली मुद्रामा निकै महत्वपूर्ण विशेषता रहेको पाइन्छ। अस्तु !

सन्दर्भ सामग्रीहरुः

१. नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा- सत्यमोहन जोशी
२. साउथ एशियन क्वाइन एण्ड पेपर ननी
३. नेपाल राष्ट्र बैंक, समाचार (२०४८-२०५० सम्मका अंकहरू)

Acc 23464
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MI

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: M

परिचय

नाम : कमलप्रसाद ज्ञवाली
जन्म : वि.सं. २०१६
जन्मस्थान : हँसरा गाविस वडा नं. १ नेटा, गु
हाल : कामनपा वडा नं. ७, कुमारीगाल
अध्ययन : स्नातक (अर्थशास्त्र)
प्रकाशित कृति : आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा २०५६
२०४४ सालदेखि मुद्रासम्बन्धी विभिन्न लेखहरुका साथै आर्थिक लेख र कथाहरु प्रकाशित
सदस्य : 'दायित्व' मासिक
सम्प्रति : नेपाल राष्ट्र बैंक

प्राचीन इतिहास वहन गरेको हाम्रो मुलुकले पनि यस क्षेत्रमा आफ्नै ढंगको विशिष्ठ परम्परालाई कायम राख्दै विभिन्न प्रकारका मुद्राहरु प्रचलनमा ल्याउँदैं आएको छ। यस प्रसंगमा हाम्रो ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक सम्पदालगायत महत्वपूर्ण अन्तर्राष्ट्रिय घटनाक्रम झल्काउने खालका असर्फी, स्मारिका तथा चलनचल्तीका सिक्काहरु समय समयमा प्रचलनमा ल्याइएको तथ्य उल्लेख्य छ। प्रस्तुत पुस्तक यसैको सेरोफेरोमा केन्द्रित हुनाका साथै मुद्राको उत्पत्ति तथा नेपाली मुद्राको विकासक्रमको ऐतिहासिक विवेचनासमेत गरिएकोले पुस्तक एक गहकिलो अभिलेख हुन पुगेको छ।

– सत्येन्द्रप्यारा श्रेष्ठ

श्री ५ को सरकारले नेपाल राष्ट्र बैंलाई टक्सार विभाग हस्तान्तरण गरेपछि चलन चल्तीका मुद्राहरु (Regular Coins) र स्मारिका मुद्राहरु (Commemorative Coins) स्वदेशकै टक्सारबाट तथा विदेशका टक्सारबाट पनि थुप्रै टकमरी भएका छन्। आज यी मुद्राहरुको बारेमा आधिकारिक ज्ञातव्य कुराहरु र प्राविधिक तथ्याङ्कहरु बताउने एउटा स्तरीय मुद्रा-सूचीको नितान्त खाँचो भइरहेकोमा यो "आधुनिक नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा (२०४०-२०५५)" देखा पर्नु भनेको मुद्रा जगत्कै निमित्त एउटा उल्लेखनीय उपलब्धि भएको छ।

– सत्यमोहन जोशी

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu